

Seçim 2023:
Sandığın
Kent ve evre
Gündemi

SEÇİM 2023:
SANDIĞIN KENT VE ÇEVRE GÜNDEMİ

Mayıs 2023

Yayımlayan

Mekanda Adalet Derneği

Araştırmacı/Hazırlayan

Hülya Çeşmeci

Proje Ekibi

Bahar Bayhan, Hüseyincan Eryılmaz

Editör

Bahar Bayhan

Tasarım ve Dizgi

Duygu Dağ

Katkıda Bulunanlar

Sena Nur Gölcük, Sinan Erensü, Tansu Toprak

Mekanda Adalet Derneği

Kemankeş Karamustafapaşa Mah. Halil Paşa Sok.
Ömer Abed Han 23/2 Kat:4 No:416 Karaköy
34425 Beyoğlu, İstanbul
mekandaadalet.org
info@mekandaadalet.org

İçindekiler

4 GİRİŞ

8 TEMEL KAYNAKLAR

9 CUMHUR İTTİFAKI PARTİLERİNİN SEÇİM BEYANNAMELERİ

10 Adalet ve Kalkınma Partisi Seçim Beyannamesi

22 Yeniden Refah Partisi Seçim Beyannamesi

28 MİLLET İTTİFAKI ORTAK POLİTİKALAR METNİ

45 EMEK VE ÖZGÜRLÜK İTTİFAKI PARTİLERİNİN SEÇİM BEYANNAMELERİ

46 Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi Seçim Bildirgesi

52 Türkiye İşçi Partisi Politika Belgesi

57 DEĞERLENDİRME

68 SONNOTLAR

Giriş

Demokratik siyasal sistemin temel öğelerinden biri de siyasal partilerin seçmenlerinin talep ve isteklerini mevcut yasal siyasal sisteme aktarabilmeleri, somut hedef üretebilmeleri ve bunları tutarlı politikalara dönüştürebilmek için seçimlere katılabilmeleridir. Seçim beyannameleri ise siyasal partilerin seçmenlere seçimlerden önce sundukları taahhütnamelelerdir. Beyannameler, partilerin temel hak ve özgürlükler, eğitim, ekonomi, kent, çevre, sağlık gibi çeşitli alanlardaki politika tercihlerini yansıtan, politik zeminde hangi değerleri temsil edeceklerini, iktidara gelmeleri hâlinde ülkenin mevcut problemlerine nasıl çözüm getireceklerini bildiren ve yurttaşlara onları izleme-denetimleme imkânı veren temel dokümanlardır.¹ Dahası, seçim beyannameleri hayata geçirecek olduklarında, günlük hayatımızın nasıl şekilleneceğinin ipuçlarını da içinde barındırırlar.

Bu çalışma, 2023 seçim dönemi Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimlerine katılma yeterliliğini elde eden siyasal partilerin ve kurdukları ittifakların kent ve çevre odağındaki politika önerilerini/vaatlerini, ittifakların mutabakat metinleri ve partilerin seçim beyannameleri üzerinden değerlendirmektedir. Çalışmanın amacı yurttaşlar ve sivil toplum kuruluşları için, günlük hayatlarımızı şekillendiren kent ve çevre politikalarının fotoğrafını çekerek bu politikaların toplumsal muhalefette öne çıkan sorunlara ve çözüm önerilerine ne derece karşılık verdiğini incelemek, izlemeyi ve takibini kolaylaştırmak, politikalara katılım ve tartışma zemini yaratmaya katkı sunmaktır.

16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandum sonucunda T.C. Anayasası'nda yapılan değişiklikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi fiili ve yasal olarak uygulanmaya başlamıştır. Yeni uygulamaya göre Cumhurbaşkanı 5 yıllık görev süresi için doğrudan halk tarafından seçilmektedir ve siyasi partiler seçimlere seçim öncesi kurdukları ittifaklar ile girebilmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi kabulünden sonraki ilk genel seçim 24 Haziran 2018'de gerçekleştirilmiştir. Beş yıllık süreç sonrası görev süresi dolan cumhurbaşkanlığı için yeni seçim tarihi ise 14 Mayıs 2023 olarak belirlenmiştir.

6 Nisan 2022'de 31801 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 7393 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile seçim kanunu yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda yüzde 10'luk seçim barajı yüzde 7'ye düşürülürken ittifakı oluşturan siyasi partilerin her birinin çıkaracağı vekil sayısının hesaplanmasında seçim bölgelerinde aldıkları oy oranları dikkate alınacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Böylece siyasi partinin seçim çevresinde aldığı oy sayısına göre partilerin milletvekili sayısı belirlenmesi karara bağlanmıştır.² Daha detaylı ifade etmek gerekirse, düzenlemenin ilk hâlinde, ittifaka verilen toplam geçerli oylar barajı aşıyorsa, ittifak üyesi olan siyasi partilerin oy oranlarına bakılmaksızın sandalye dağılımına katılması sağlanmaktaydı. Ayrıca sandalye dağılımında ittifak üyesi siyasi partiler hem ittifaka ve hem de kendilerine verilen oylardan yararlanabilmekteydi. Örneğin ittifakın küçük partisi, kendi oyları yüzde 10 barajının altında kalmış olsa da sandalye dağılımına katılabildiği gibi ittifak oyları sayesinde, normal hâlde sandalye kazanamayacağı bir seçim bölgesinden ayrıca sandalye elde edebilmekteydi. Bu imkânı ortadan kaldıran yeni düzenleme yüzde 7'nin altında oyu bulunan siyasi partileri büyük partilerle ittifak kurma arayışına itmiştir.³ Bu güncel tabloda partiler için mecliste daha fazla milletvekiline erişmenin politika geliştirmekten daha önemli hâle geldiği görülmektedir. Reform Enstitüsü, Enstitü Direktörü Mehmet Ali Çalıskan'ın da ifadesiyle siyasetin iletişiminden, iletişimin siyasetine bir dönüşüm yaşanmıştır.⁴

Sonuç olarak, seçim hazırlığı sürecinde bazı partiler seçim beyannamesi yayınlamazken bazıları geç tarihlerde yayınlamıştır. Örnek vermek gerekirse, 26 Nisan 2018'de gerçekleştirilen genel seçimlere giren 10 partiden yedisi seçim beyannamelerini yayınlamışken,⁵ YSK'ya göre, 14 Mayıs 2023 seçimlerine girmeye hak kazanan 36 partiden yalnızca yedisi doğrudan 2023 seçimlerine ilişkin seçim beyannamesi yayınlamış, 12'si ise ortak politika metni yayınlamıştır (Tablo 1).

TABLO 1: 14 MAYIS 2023 SEÇİMLERİNE YÖNELİK SEÇİM BEYANNAMESİ YA DA ORTAK MUTABAKAT METNİ YAYINLAYAN PARTİLER

İttifak	Parti	Seçim Beyannamesi	Mutabakat Metni	Yayınlanma tarihi
Cumhur İttifakı	Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)	Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023	-	11 Nisan 2023
	Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	-	-	-
	Hür Dava Partisi (HÜDAPAR)	HÜDAPAR 2023 Seçim Vizyon Belgesi	-	12 Nisan 2023
	Büyük Birlik Partisi (BBP)	Türkiye İçin Biz Varız	-	14 Nisan 2023
	Yeniden Refah Partisi (Yeniden Refah)	Türkiye'nin Değerleri	-	14 Nisan 2023
	Demokratik Sol Parti (DSP),	-	-	-
Millet İttifakı	Cumhuriyet Halk Partisi (CHP),		Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni	30 Ocak 2023
	Gelecek Partisi			
	Saadet Partisi (Saadet)			
	Demokrat Parti (DP)			
	Demokrasi ve Atılım Partisi (DEVA)			
	İYİ Parti	Türkiye Tarih Yazacak		16 Nisan 2023
Emek ve Özgürlük İttifakı	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (Yeşil Sol Parti)		Buradayız Birlikte Değiştireceğiz	30 Mart 2023
	Emek Partisi (EMEP),			
	Emekçi Hareket Partisi			
	Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF)			
	Toplumsal Özgürlük Partisi (TÖP)			
	Türkiye İşçi Partisi	İnat ve Umud Bildirgesi	-	9 Nisan 2023
ATA İttifakı	Zafer Partisi	Seçim Manifestosu		8 Nisan 2023
	Ülkem Partisi	-	-	-
	Türkiye İttifakı Partisi	-	-	-
	Memleket Partisi	-	-	-

Bu çalışma, siyasi partilerin kamuoyuna açıkladıkları mutabakat metinleri ve seçim beyannameleri incelenerek hazırlanmıştır. Yalnızca Millet İttifakı partileri mutabakat metni üzerinden incelenmiş, ittifakı oluşturan partilerin görüşlerinin mutabakat metnine nasıl yansıdığını tespit etmek için partilerin yakın zamanda yayımladığı raporlar ve eylem planları taranmıştır. Mutabakat metninin ilgili maddesi hangi partinin görüşlerini yansıtıyorsa o partinin adı parantez içinde verilmiş ve dipnotlarda kaynakları belirtilmiştir. Eğer ittifak bileşeni parti, parti politika metinlerinde ortak politikalardan farklı bir politika benimsiyor ise mutabakat metni değerlendirmesine bu farklılıklar kutular içinde not düşülmeye çalışılmıştır.

HÜDAPAR, Büyük Birlik Partisi ve Zafer Partisi seçim beyannamelerinde kent ve çevre politikalarına yer vermediği için bu araştırma kapsamında yer almamaktadır.

Politika metinleri kentsel planlama, afet yönetimi, kentsel dönüşüm, konut hakkı, dezavantajlı grupların hizmetlere erişimi, kamusal hizmetler, yerel yönetimler, hayvan hakları, kalkınma, iklim krizi, enerji ve madencilik, doğal varlıklar ve doğa hakkı temaları altında incelenmiştir. Politikaların, seçim beyannamelerinde doğrudan bu başlıklar sıralanmamış olsalar da araştırma kapsamında bu başlıklar altında incelenmesinin sebebi kentsel ve kırsal mekânlardaki sorunların, ihtiyaçların, taleplerin çeşitliliğini gözetmek; mekânsal adalet talebinin tekil projeler üzerinden değil politikaların sunumunun ve niteliğinin, kapsayıcılığının ve erişilebilirliğinin sorgulanmasıyla karşılık bulması gerektiğini vurgulamaktır. Bu incelemede vaatlerin bir soruna işaret edip etmediği, çözüm odaklı, somut ve ölçülebilir hizmetlerden oluşup oluşmadığı, birbiriyle uyumlu/bütüncül bir politikaya işaret edip etmediği, uzun vadeli sürdürülebilir çözümlere mi yoksa popülist söylemlere mi işaret ettiği sorularına cevap aranmıştır.

Temel Kaynaklar

AK Parti. Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar- Seçim Beyannamesi 2023,
www.akparti.org.tr/media/dwyd05pu/tu-rkiye-yu-zy%C4%B1%C4%B1-ic-in-dog-ru-ad%C4%B1mlar-2023-sec-im.pdf

CHP(a) (2023, 22 Mart). Kahramanmaraş Depremlerinin Türkiye Ekonomisine Olası Maliyeti, Yansımaları ve Atılması Gereken Adımlar,
chp.org.tr/yayin/kahramanmaraş-depremlerinin-türkiye-ekonomisine-olası-maliyeti-yansimalari-ve-atilmasi-gereken-adimlar

CHP(b) (2022, Kasım). Cumhuriyetin İkinci Yüzyılında CHP Enerji Politikaları,
chp.org.tr/yayin/cumhuriyetin-ikinci-yuzyilinda-chp-enerji-politikalari/Open

CHP(c) (2019, 29 Kasım). CHP'den Doğa Hakları Manifestosu,
chp.org.tr/haberler/chpden-7-bolge-7-ilke-manifestosu

DEVA Partisi(a) (2022). Yerel Yönetimler ve Şehircilik Politikaları Eylem Planı,
cdn.devapartisi.org/belgeler/eylem-planlari/yerel-yonetimler.pdf

DEVA Partisi(b) (2022). Madencilik Ve Enerji Eylem Planı,
cdn.devapartisi.org/653/madencilik_ve_enerji_eylem_plani.pdf

Demokrat Parti. Enerji Politikası,
www.dp.org.tr/politika/enerji-politikasi

İYİ Parti. Türkiye Tarih Yazacak- 2023 Seçim Beyannamesi,
www.turkiyetarihyazacak.com/assets/pdfs/beyanname.pdf

Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni,
milletittifaki.biz/media/oemni1q/ortak-politikalar-mutabakat-metni.pdf

Saadet Partisi(a) (2019). Sorunları ve Çözümleri ile Şehircilik,
saadet.org.tr/upload/file/fba0067950b98ae93e156972a1fffbb0.pdf

Saadet Partisi(b) (2021). Küresel İklim Değişikliği ve COP26 Konferansı Politika Notu,
saadet.org.tr/upload/file/1be0b5661a1ea9878b7f5dc841772c6e.pdf

Türkiye İşçi Partisi. İnat ve Umut Bildirgesi, Genel Seçimleri Politika Belgesi,
tip.org.tr/tip-inat-ve-umut-bildirgesi/

Yeniden Refah Partisi. Türkiye'nin Değerleri 2023 Genel Seçimleri Seçim Beyannamemiz,
yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi. Buradayız Birlikte Değiştireceğiz, 2023 Seçim Bildirgesi,
yessolparti.org/wp-content/uploads/2023/04/yesil-sol-parti-2023-secim-bildirgesi.pdf

**Cumhur
İttifakı
Partilerinin
Seçim
Beyannameleri**

Cumhur İttifakı kamuoyuyla ortak bir politika belgesi paylaşmamıştır. İttifakın ana bileşeni ve iktidar partisi olan AK Parti, “Türkiye Yüzyılı İçin Doğru Adımlar Seçim Beyannamesi 2023” başlıklı seçim beyannamesini 11 Nisan 2023’te, HÜDAPAR, “HÜDAPAR 2023 Seçim Vizyon Belgesi” başlıklı beyannamesini 12 Nisan 2023’te, Büyük Birlik Partisi “Türkiye İçin Biz Varız” başlıklı Seçim Beyannamesi’ni 14 Nisan 2023’te, Yeniden Refah Partisi “Türkiye’nin Değerleri” başlıklı Seçim Beyannamesi’ni 14 Nisan 2023’te yayınlamıştır. Cumhur İttifakı partilerinden MHP ve DSP ise seçim beyannamesi yayınlamamıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi Seçim Beyannamesi

AK Parti’nin 2023 Seçim Beyannamesi 6 ana bölüm, 30 başlıktan oluşmaktadır. Parti, her başlığın altında önce iktidarda olduğu süreçte hayata geçirdiği uygulamaları aktarmış, ardından ilgili vaatleri sıralamıştır. Seçim vaatleri dikkat çekici bir şekilde somut ve ölçülebilir vaatlere dayanmaktadır ancak vaatlerin nedeni olan sorunlara işaret edilmemiştir.

AK Parti, seçim beyannamesinde kent politikalarını Afetlere Dirençli Türkiye, Sağlam Toplumsal Yapı, İstikrarlı ve Güçlü Ekonomi gibi farklı politikaların altında değerlendirmiştir. Çevre politikaları ise Gıda, Tarım, Hayvancılık ve Su Politikaları; Çevre, Afetlere Karşı Dirençli Türkiye; Enerji ve Madencilik başlıkları altında ele alınmıştır.

Beynamede afet yönetimi belirgin şekilde öne çıkmaktadır. Afet yönetimi, kent ve çevre politikalarını şekillendirici bir yaklaşım olmuştur.

AFET YÖNETİMİ

Kent politikalarına yaklaşımın ortaya koyulmaya çalışıldığı üst politika vaadinde kendi ifadesi ile **“gelecek 10 yıl içinde şehirlerin tamamında yapısal dönüşümü tamamlayamay; tüm şehirlerin iklim değişikliği, enerji, su ve besin kıtlığı, artan nüfus, doğal afetler gibi risklerle baş etme kabiliyetini güçlendirmek”** vurgulanmıştır (s. 320).

Özellikle son birkaç yılda yaşanan ve büyük tahribat yaratan orman yangınlarının, sellerin ve en son 6 Şubat Depremleri'nin ardından kamuoyunda yükselen ses, afetlerin siyasal alanda göz ardı edilemeyeceğini ortaya koymuştur. 50 binden fazla yurttaşın hayatını kaybettiği 6 Şubat Depremleri'ni "asrın felâketi" ifadesiyle tanımlayan ve bu söyleme Seçim Beyannamesi'nde de yer veren AK Parti'nin beyannamesinin ilk başlığını "Afetlere Karşı Risk ve Kriz Yönetimi" oluşturmaktadır (s. 23).

Parti, 6 Şubat Depremleri'nin ardından geliştirdiği afet politikalarına "Türkiye Ulusal Risk Kalkanı Programı" adını vermektedir (s. 24). Afet yönetimi altındaki politikaların amacı "**afetlere dirençli şehirler ve toplum oluşturmak**" şeklinde açıklanmaktadır (s. 39). Afet yönetimi politikalarında kentsel yaşama yönelik vaatlere ağırlık verilmiş olsa da deprem dışındaki afetlerin de metinde yer bulması ve iklim değişikliğinin etkilerinin afet ile ilişkilendirilmesi dikkat çekmektedir.

Afet yönetimi başlığı altında kentleşme konusuna odaklanıldığı görülmekte, 6 Şubat Depremleri'nin ardından kentleşme ve planlama süreçlerinde yapılan hatalara dair yükselen eleştirilerin duyulduğu anlaşılmalı birlikte, bu hataların sorumluluğuna veya nedenlerine dair herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. "Doğal Afetler ve Fay Yasası" çıkarmayı vadeden AK Parti, seçim vaatlerinde mikrobölgeleme çalışmalarına, risk ve tehlike haritalarının oluşturulmasına, yatay mimariye, yapılaşma sınırlarına, afet toplanma alanlarının sayısının artırılmasına ve işlevsel hale gelmesine ve bu noktada millet bahçelerinin önemine dikkat çekmektedir (s. 38, 41, 50).

Parti, kendi ifadesiyle, "**imar süreçlerini tüm yönleri ile gözden geçirmeyi ve imar hukukunu anayasal düzeyde ele almayı**" vadetmektedir (s. 356, 357). Nitekim seçim beyannamesinin kamuoyuyla paylaştığı tarihten sonra aynı zamanda partinin genel başkanı da olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan verdiği bir televizyon röportajında "imar affının" Anayasa'da yer alan affedilemeyecek suçlar kapsamına alınacağını söylemiştir.⁶ Fakat AK Parti 2023 Seçim Beyannamesi'nde bu vaade rastlanmazken "imar affı" ifadesi dahi bulunmamaktadır. İlk defa 1984 yılında uygulanan imar affı, sonraki 36 yıl içinde birçok kez kanunlaştırılmış, en son imar affı, 2018 Genel Seçimleri'nden önce "imar barışı" adı altında yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemede imara aykırı, ruhsatsız veya ruhsat eklerine aykırı olan yapıların kayıt altına alınmasıyla bu yapılara yasallık kazandırılması amaçlanmıştır. AK Parti'nin yönetimindeki 21 yılda 8 kez imar affı çıkarılmıştır.⁷

AK Parti ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde imar planları başta olmak üzere mekân-sal planların hazırlık aşamalarının meslek örgütleri başta olmak üzere sivil toplumla işbirliği içinde gerçekleştirmeyi, imar düzenlemelerinin hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin sorumluluğunu güçlendirmeyi taahhüt etmektedir (s. 48, 50). Bu noktada katılım araçlarına yönelik somut politika önerilerine ise yer vermemektedir.

Parti, 6 Şubat Depremleri sonrasında sıklıkla üzerinde tartışılan, depremin afete dönüşmesindeki temel nedenlerden biri olarak gösterilen yapı denetim işlemlerinin özel sektör tarafından yapılması konusunda bir değişikliğe gitmemekte ancak müteahhitlik sistemine yeni standartlar getirmeyi taahhüt etmektedir (s. 47).

6 Şubat Depremleri sonrasında, hazırlanmış olmasına rağmen uygulanmaması tartışma yaratan⁸ İl Afet Risk Azaltma Planlarına (İRAP) dikkat çeken AK Parti, İRAP'ları yaşanan afetler çerçevesinde gözden geçirerek, yeni gelişmeler ışığında ilave tedbirlerle detaylandırmayı taahhüt etmektedir (s. 47). Parti, bugüne kadar İRAP'ların uygulamaya geçirilmesinde yaşanan sıkıntılara ve bu sıkıntıları nasıl aşacağına ilişkin bir politika önerisinde bulunmamaktadır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM

AK Parti, afet riski yüksek alanlarda imar yoğunluğunu ÇŞİDB tarafından belirlenecek limitlerle kısıtlamayı (s. 41), kendi ifadesiyle “**mikro ölçekte tüm yerleşim yerlerinin karşı karşıya olduğu doğal afet risklerini belirleyerek buralarda kentsel dönüşümü hızlandırmayı**” vadetmektedir (s. 41-42).

Afet yaklaşımının depremler dışındaki afetleri de içine alacak şekilde genişletilmesi olumlu bir değişimdir; fakat bugüne kadar kentsel dönüşüm alanı ilan edilen bölgelerde kamu kurumlarının projeleri bilimsel, şeffaf ve katılımcı bir şekilde yürütmemesi birçok problemi ortaya çıkarmıştır. Uzmanlara göre 2012 yılında 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile ortaya çıkan riskli alan, riskli yapı gibi kavramlar ve bölgelerin bu kavramlara istinaden “riskli” ilan edilme süreçleri bilimsel ve teknik analizlere dayanmamaktadır. Afet riskli alanların belirlenmesindeki tutarsızlık, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten bu yana İstanbul'da riskli alan ilan edilen mahallelerin, daha önce İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) hazırladığı deprem risk haritalarında “güvenli bölge” olarak gösterilmesinden anlaşılabilir.⁹ Bu nedenle afet

tanımını genişleten yaklaşım önemli olmakta birlikte bilimsellik, şeffaflık ve katılımcılığa yönelik iyileştirmeleri içermeyen vaat somutlaştırılmadığında kentsel dönüşümün rant odağında şekillenmesinin önüne geçmeyecektir.

AK Parti 2018 Seçim Beyannamesi'nde aynı yıl inşasına başlayacağını ilan ettiği Kanal İstanbul projesini 2023 beyannamesinde konutlar üzerinden ele almakta ve **“Kanal İstanbul Projemiz kapsamında inşa edeceğimiz 125 bin konutla birlikte; İstanbul'a ilave nüfus getirmeden 500 bini Anadolu, 500 bini Avrupa yakasında olmak üzere 2 kentsel dönüşüm rezerv şehrin kurulmasına ve 500 bin konutun da yerinde dönüşümüne yönelik çalışmalarımızı başlatıyoruz. Şehrin içerisinde boşalacak alanlar sayesinde, kent merkezindeki donatı ihtiyacını giderecek yeni yeşil alanlar, yeni sosyal donatı alanları inşa edeceğiz”** ifadesine yer vermektedir.

İlk kez 2011'de genel seçim sürecinde bir seçim vaadi olarak İstanbul Boğazı'ndaki deniz trafiğini rahatlatma hedefi öne sürülerek “çılgın proje” başlığıyla kamuoyuna ilan edilen Kanal İstanbul projesi, açıklandığı tarihten bugüne -başta Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) odalarınca yöneltilen- eleştirilerin odağı olmuştur. AK Parti 2023 Seçim Beyannamesi'nde Kanal İstanbul projesine dair politika önerisi de eleştiri almıştır. Örneğin TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası (HKMO) İstanbul Şube Başkanı Mehmet Hışır, AK Parti'nin 20 yıldır iktidarda olmasına rağmen rezerv alan oluşturmaya yönelik herhangi bir çalışma yapmamasını eleştirmiş, “İstanbul'u taşıyacağız” vaadinin deprem gerekçesiyle Kanal İstanbul projesi kapsamında yeni rant alanları oluşturulmasının önünü açacağını, devasa proje alanının sadece riskli konutların taşınması için kullanılacağı anlamına gelmediğini söylemiştir.¹⁰ Bu vaadin herhangi bir veriye ve araştırmaya dayanıp dayanmadığı bilinmezken somut adımlar tariflemeyi için yeni birçok belirsizliği de beraberinde getirmektedir. Beyannamede **“Kanal İstanbul Projesinin bağlantı yollarına ve altyapı çalışmalarına hızla başlayacağız”** ifadesinin dışında projeye dair ve projeye ilişkili başka bir vaade yer verilmemiştir.

KONUT HAKKI

Seçim Beyannamesi'ne konut sorununa yaklaşımın afetlere dayanıklı konut ve sosyal konut üretimi odağında geliştirildiği görülmektedir. Bu noktada TOKİ başat aktör olarak öne çıkmaktadır. Bugüne kadarki konut projelerinin kentlerin kimliğiyle uyuş-

madığı, tek tip tasarımlardan oluştuğu, yaşayanların ihtiyaçlarına ve beklentilerine yönelik olmadığı eleştirilerine karşılık beyannamede kapsayıcı ve yaşanabilir mekân ifadelerine yer verilmesi dikkat çekmektedir.

“Gerek afet konutlarının yapımında gerekse kentsel dönüşüm projelerinde, şehirlerin kültürüne, doğal ve tarihi dokusuna, sosyolojisine, demografik yapısına uygun şekilde tasarım yapılmasını sağlayacağız.” (s. 49)

AK Parti'nin önerdiği konut politikaları konut üretimi ve evsahipliği üzerine temel- lenmekte, konut üretimi için 81 ilde arsa üretileceğini ve kentsel dönüşümde “Dirençli Şehir Konut Finansman Modelini” hayata geçirerek, evini dönüştürmek isteyen yurttaş- lara 15 yıla varan vade ve uygun ödeme şartlarında finans desteği vermeyi taahhüt et- mektedir (s. 39). 2004 yılında 5273 sayılı “Arsa Ofisi Kanunu ve Toplu Konut Kanunu’nda Değişiklik Yapılması İle Arsa Ofisi Genel Müdürlüğünün Kaldırılması Hakkında Kanun” ile 1969 tarihli ve 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanunu’nun adı “Arsa Üretimi ve Değerlendi- rilmesi Hakkında Kanun” olarak değiştirilmesiyle TOKİ hazine arazilerini kullanarak veya özel mülkiyeti kamulaştırarak konut, sanayi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları ile kamu tesisleri için arazi ve arsa sağlayabilecek yetkilere kavuşmuştur.¹¹ İmar uygulama- sının yapıldığı araziler anlamına gelen arsaların 81 ilde konut üretimine tahsis edileceği düşünüldüğünde bu vaadin tarım arazilerinin ve korunması gerekli alanların yapılaş- maya açılması tehlikesini barındırdığı söylenebilir.

Parti, uzun zamandır büyük kentlerde yaşanan yüksek kira artışlarına, kentsel dö- nüşümde kiracıların ve yoksul kesimlerin yaşadığı hak kayıpları gibi sorunlara ilişkin bir politika önermemektedir.

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN HİZMETLERE ERİŞİMİ

AK Parti dezavantajlı grupları kadınlar, çocuklar, gençler, yaşlılar, yoksullar ve en- gelliler başlıklarında ele almaktadır. LGBTİ+’lar ve mültecilere ilişkin kent politikaları Seçim Beyannamesi’nde yer almamaktadır. Parti, dezavantajlı gruplara yönelik politi- kalarında temel vizyon ve somut sorun tanımlarına yer vermemekte, bu nedenle poli- tikalar bir bütünlük oluşturmamaktadır. Kentsel hizmetlere dair önerilen politikalarda dezavantajlı grupları kapsamak adına çözüm üretmekten çok o gruplara özel proje üret-meye odaklanıldığı görülmektedir.

Örneğin, kadın politikalarında “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), kadın konukevleri başta olmak üzere şiddet mağdurlarına hizmet sunan birimlerin hizmet kapasitelerini geliştirmeyi” vadetmektedir; ancak kadınların bağımsız biçimde barınma hizmetlerine erişebilmelerine dair bir politika önerisi bulunmamaktadır.

Çocuk hakları konusunda “Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı”nı hayata geçirmeyi, çocuklara yönelik politikalarını, uygulamalarını ve hedeflerini tartışmak üzere tüm paydaşların katılımıyla “Çocuk Şuraları” düzenlemeyi vadetmektedir. Parti ayrıca çocuk dostu şehirler modelini oluşturacak ve yaygınlaştıracak gerekli destek programlarını uygulamaya koyacağını ifade etmekte, fakat çocuk dostu kent kavramına açıklık getirmemektedir (s. 116).

AK Parti’nin engellilere odaklanan politikalarında gününbirlik bakım merkezlerinin ve yatılı bakım merkezlerinin sayısını artırmak, kamusal alanları engellilerin ihtiyaçlarına göre düzenlemek, ulaşımda aksaklıklara sebep olan altyapı sorunlarını engellilere uygun şekilde düzenlemek gibi vaatler yer almaktadır (s. 125-129). Ancak erişilebilirliğe dair yapısal sorunların nasıl çözüleceğine dair bir politika önerisi bulunmamaktadır. Örneğin, 2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun kapsamında toplu taşıma araçları, kamu kurumları ile umuma açık alan ve yapıların erişilebilirlik standartlarına uygun hâle getirilmesi için mevzuatta tanınan süre birçok kez ötelenmiş, en son 2020 yılında çıkarılan torba yasa ile 3 yıl daha uzatılmıştı. Bu mevzuatın uygulanmasına yönelik beyannamede herhangi bir vaat bulunmamaktadır.

AK Parti, gençlerin karar alma süreçlerinden sosyal politikalara, eğitimden istihdama kadar hayatın her kademesine gençleri dahil edeceklerini ifade etmektedir. Seçim Beyanamesi’nde gençlerin kentsel politikalara katılımını düzenleyen politika vaatleri belediyelerde ve belediye meclislerinde gençlerin aktif rol almasının sağlanması olarak yer bulmaktadır. AK Parti gençlerin serbest zamanlarını güvenli ve faydalı bir biçimde geçirebilmeleri için gençlik merkezlerini etkin olarak kullanmayı, var olan tesis, program ve uygulamaları gençlerin talep ve önerileri doğrultusunda yenilemeyi vadetmektedir (s. 147). Parti, sıklıkla gündeme gelen büyük kentlerde üniversiteli gençlerin karşı karşıya kaldığı barınma ve yüksek kira sorununa, yurt yetersizliğine ve yurtların niteliksel sorunlarına yönelik bir politika ise önermemektedir.

AK Parti, kentsel politikalarında yaşlıların sosyal yaşama dahil olmasını kolaylaştı-

racak uygulamaları hayata geçireceğini ifade etmekte, bu noktada huzurevlerinin kent merkezlerinde olacak şekilde konumlandırılacağını, kent periferilerinde ise yaşlı yaşam köylerinin oluşturulmasının desteklenmesini vadedmektedir (s. 135). Yaşlıların ikamet ettikleri konutun dış ve iç mekânının yaşlı ihtiyaçlarına uygun dönüşümünü desteklemeyi, TOKİ aracılığıyla mimari açıdan yaşlılara uygun güvenli konut projeleri yapmayı, kültür ve sanat ortamları tasarlanırken yaşlıların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaya, demans/alzaymır gibi hastalıklar için ihtisaslaşmış gündüz hizmet merkezlerini yaygınlaştırmayı taahhüt etmektedir (s. 137). Beynamede konut politikalarında yaşlıların gözetildiğine işaret eden somut önerilerin geliştirilmesi dikkat çekmektedir.

KAMUSAL HİZMETLER

AK Parti'nin kamusal hizmetlere ilişkin politikalarında şehir hastaneleri, ulaşım alt yapısı, yeşil alan uygulamaları, kültür-sanat faaliyetleri öne çıkmaktadır. 2011 yılında inşa edilmeye başlanan ve kentlerin dışında konumlandırılan şehir hastaneleri kamuoyunda sıklıkla kamu bütçesi üzerinde yük yaratması, hastaların hastanelere erişim sorunu gibi nedenlerle eleştirilmektedir.¹² AK Parti Seçim Beyannamesi'nde şehir hastaneleri uygulamasına devam edeceğini ifade etmektedir ve 16 şehir hastanesini daha hayata geçirmeyi vadedmektedir.

Parti kent ulaşımında raylı sistemler, bisiklet yolları, yeşillendirilmiş ve güvenliği sağlanmış yürüme ağları ile bireylerin kent içi hareketliliğini artırmayı vadedmekte, yurttaşların şehrin her yerine 15 dakikada ulaşabilmesini sağlayacak yenilikçi bir strateji üzerinde çalıştığını ifade etmektedir (s. 320). AK Parti yeni yerleşim alanlarını hem birbirleriyle hem de eski yerleşim alanlarına toplu taşıma sistemleriyle entegre edilebilir şekilde planlayarak enerji tüketimini, hava ve gürültü kirliliğini azaltmayı, tüm şehirlerin stratejik gürültü haritalarını ve gürültü eylem planlarını hazırlamayı vadedmektedir (s. 324).

Kentsel yeşil alan uygulamalarını millet bahçeleri üzerinden hayata geçireceğini ifade eden AK Parti, bugüne kadar toplamda 165 millet bahçesi ile 15 milyon metrekaarelik yeşil alan inşa ettiğini ifade etmekte, millet bahçelerinin sayısını 5 yıl içerisinde 1000'e, toplam yeşil alan büyüklüğünü ise 2023'te 81 milyon metrekareye, 2028'de de 100 milyon metrekareye çıkarmayı vadedmektedir (s. 319). İlk kez 2018 yılında AK Parti'nin seçim vaadi olarak ortaya çıkan millet bahçeleri projesi 2019 yılında Planlı Alanlar İmar Yönetmeli-

ği'nde yer bularak yasal statü kazanmıştır. Proje konsepti, Atatürk Havalimanı'nın işlevine son verilmesinin ardından alanın millet bahçesine dönüştürülmesi çalışmaları üzerinden de gündeme gelmiştir. Millet bahçeleri konsepti, kamusal açık yeşil alanların metrekare hesabına ve sayılara indirgenerek kent dışı alanlarda projelendirilmesi, kent içinde erişilebilir yeşil alan ve park ihtiyacının gözetilmemesi, doğal ve korunması gerekli alanlarda yapılaşmanın ve tahribatın önünün açılması gerekçeleriyle eleştirilmektedir.¹³

AK Parti, kentlerdeki kültür-sanat faaliyetlerini yoğunlaştırmayı, halk kütüphanelerinin ve okul kütüphanelerinin sayısını ve niteliğini artırmayı, bu kapsamda her ilçeye bir kütüphane yapmayı, kültür merkezi ve müzesi olmayan il bırakmamayı vadedmektedir (s. 171-174). Müze Sergi İşleri kurucusu küratör Deniz Koç Çeliker, her ilde bir müze oluşturma vaadinin temel soruna işaret etmediğine, müze sayısı ve büyüklüğünden çok müzelerin nasıl programlanacağı ve sürdürüleceğinin önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Her kentin bir müzeye ihtiyacı olup olmadığının sorgulanması gerektiğini belirten Çeliker, bugüne kadar Alan Başkanlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından açılışı yapılan ancak işletilemeyen onlarca önemli/büyük müze olduğuna, bu müzelerin seçim vaadi olarak açıldıktan sonra atıl kaldığına vurgu yapmaktadır.¹⁴ **“Her ile bir müze”** vaadi AK Parti dışında Millet İttifakı Mutabakat Metni'nde de yer bulmaktadır.

YEREL YÖNETİMLER

AK Parti kentsel yönetimde katılımcılığın artırılması için “e-demokrasi” platformu oluşturmayı vademtedir. Bu çerçevede yeni bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden dijital oylama ve müzakere yöntemleri geliştireceğini ifade etmektedir (s. 345). Yerel yönetim başlığında özellikle muhtarlar öne çıkarılmaktadır. Muhtarların görev, yetki ve sosyal haklarıyla ilgili iyileştirici yasal düzenlemeler geliştirmeyi, muhtarlar tarafından getirilecek toplumsal projelere yönelik destek programları oluşturmayı vademtedir (s. 458). Parti, yerel yönetimler ile merkezi idare arasındaki koordinasyonun geliştirilmesine, yerel yönetimlerin güçlendirilmesine, kent konseyi ve meclislerine yönelik herhangi bir politika önerisinde bulunmamaktadır.

KALKINMA

AK Parti, kalkınma anlayışını kendi ifadesiyle **sürdürülebilir çevre ve doğal kaynak yönetimi yaklaşımına dayandırdığını** ifade etmekte, **ekonomi modeli olarak yeşil büyü-**

meyi temel aldığını belirtmektedir. Parti, yeşil büyüme hedefini “Yeşil Kalkınma Devrimi” olarak isimlendirmektedir (s. 314, 430). Her ne kadar “yeşil” vurgusu olsa da AK Parti’nin 1950’lerden bu yana hâkim küresel ekonomi modelini oluşturan “büyüme odaklı” kalkınma politikalarını benimsediği söylenmelidir. Madencilik ve enerjiden afet yönetimine kadar birçok ana politikanın büyüme odaklı kalkınma etrafında şekillendirildiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda doğal varlıklar, Seçim Beyannamesi’nde yaşama hakkı olan, yaşam alanlarını herkes için yaşanabilir kılan ve yaşamın bir parçası olarak ele alınmaktan ziyade koruma-kullanma dengesindeki “kullanma” yönüyle öne çıkarılmıştır.

İKLİM KRİZİ

AK Parti çevre politikalarına iklim kriziyle mücadelede 2021 yılında Cumhurbaşkanı tarafından açıklanan 2053 net sıfır emisyon hedefine vurgu yaparak başlamakta, iklim kriziyle ilgili politikalarını ağırlıklı uyum çalışmalarına yaptığı vurguyla ele almaktadır (s. 314). Bu anlamda son yıllarda şiddeti ve sıklığı giderek artan meteorolojik afetlere dikkat çekerek tüm illeri iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı uyumlu ve dirençli hâle getirmeyi vadedmektedir (s. 40).

Parti, emisyon azaltım politikaları kapsamında Avrupa Yeşil Mutabakatı’na vurgu yaparak iklim kriziyle mücadelede imalat sanayinin yeşil dönüşümüne ilişkin projeleri hayata geçirmeyi (s. 279), mevcut vergilendirme sistemlerini karbon salımı daha az olandan daha az vergi alacak şekilde gözden geçirmeyi taahhüt etmektedir (s. 219). Parti, “2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi” kapsamında hükümet olarak halihazırda 2015 yılından bu yana üzerinde çalıştığı¹⁵ ve iklim anlaşmalarının bir gereği olan karbon fiyatlandırma araçları ile finansman ve teşvik mekanizmalarını kurmayı vadedmektedir.

İstanbul Politikalar Merkezi İklim Çalışmaları Koordinatörü ve halk sağlığı uzmanı Dr. Ümit Şahin’e göre AK Parti iklim krizi politikaları bakımından Türkiye’ye büyük zaman kaybettirdi. Uzun yıllar Paris İklim Anlaşması imzalanmadığı için, karbon emisyonlarını azaltmada yol haritasını oluşturan Ulusal Katkı Beyanı yetersiz ve hâlâ Birleşmiş Milletler’e (BM) sunulmadı. Ayrıca Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın 2022 yılında yayınladığı Türkiye Ulusal Enerji Planı, ülkenin enerji yol haritasında güneş enerjisine verilen payı artırmış olsa bile Türkiye’yi nükleer enerjiye kilitlemiş durumda bırakıyor. Bu plan hayata geçirilirse Türkiye kömüre dayalı enerji üretiminden çıkmazken, aynı zamanda son derece pahalı, dışa bağımlı, jeopolitik açıdan riskli nükleer

enerjiye odaklanmış olacak.¹⁶ AK Parti'nin iklim kriziyle mücadele planları, “2053 Net Sıfır Hedefi” politikaları ve beyannamenin enerji ile maden başlıkları da incelenerek daha iyi anlaşılabilir.

ENERJİ VE MADENCİLİK

AK Parti 2023 Seçim Beyannamesi'nde kendi ifadesiyle “**yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarını en üst düzeyde değerlendiren, yeşil dönüşümü enerji ve madencilik sektörünün merkezine koyan, enerji verimliliğini ve enerjinin depolanmasına dair imkânları artırmayı hedefleyen, nükleer teknolojiyi elektrik üretiminde kullanarak kaynak çeşitliliğine katkı sağlayan, çevresel etkileri en aza indiren enerji ve madencilik politikalarını ve stratejilerini geliştirmeyi**” vadetmektedir (s. 248).

Bu kapsamda 2022 yılında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca kamuoyuyla paylaşılan Türkiye Ulusal Enerji Eylem Planı'nda yer alan hedeflerle uyumlu bir şekilde, yenilenebilir enerji hedeflerine ilişkin ölçülebilir somut vaatleri sıralamaktadır.¹⁷ Örnek vermek gerekirse AK Parti, 2022 yılında kurulu güç içinde yüzde 54,3 olan yenilenebilir enerji kaynaklarının payını 2028 yılına kadar yüzde 60'ın üzerine çıkarmayı, güneş enerjisinde kurulu gücü 27 GW'a, rüzgâr enerjisinde ise 16 GW'a ulaştırmayı hedeflemektedir. Dr. Ümit Şahin'in de belirttiği gibi bu plan iklim kriziyle mücadele için yeterli değildir.¹⁸

Seçim Beyannamesi'ne göre AK Parti'nin sıklıkla çevre ihtilaflarına ve ekolojik yıkımlara neden olan hidroelektrik enerji santrallerine (HES) yönelik çalışmalarına devam edeceği görülmektedir. Parti, ekonomik ömrünü tamamlayan HES'leri yenilemeyi, kendi ifadesiyle **henüz Türkiye enerji portföyünde olmayan pompaj depolamalı HES'ler kurmayı** vadetmektedir (s. 246). Parti, yine temiz enerji olarak tanımladığı (s. 190) ve Aydın, Manisa ve Çanakkale'de yöre halklarının olumsuz etkilerine karşı hukuksal mücadele yürüttüğü jeotermal enerji ile ilgili olarak “Jeotermal, Doğal Mineralli Sular ve Isı Kanunu” çıkarmayı vadetmektedir (s. 249). Fakat kanunun kapsamına ve sorunun tanımına ilişkin bir açıklamada bulunmamakta, jeotermal enerji santrallerine (JES) karşı mücadele veren yurttaşları görmezden gelmektedir.

AK Parti nükleer enerjiyi temiz enerji kategorisinde değerlendirmekte, tıpkı HES ve JES'ler gibi çevre ihtilafına neden olan ve yöre halkları dışında ulusal sivil toplum

kuruluşlarının, oda ve birliklerin uzun yıllardır hakkında hukuk mücadelesi yürüttüğü Akkuyu Nükleer Güç Santrali'ni tam kapasiteyle devreye almayı ve ilave nükleer santrallerin kurulmasına yönelik çalışmalara devam etmeyi vadedmektedir (s. 249).

Parti, karbon salımında “2053 Net Sıfır Hedefi” koyduğunu açıklasa da hedefle çelişkili bir biçimde yerli kömürün değerlendirilmesi için temiz kömür teknolojilerinin uygulanması çalışmalarına hız verme, yeni nesil termik santrallerle yerli kömür kaynaklarını azami verimlilik esasını göz önünde bulundurularak değerlendirme vaatlerinde bulunmaktadır (s. 252). Üstelik parti politikalarında fosil yakıtlara eğilim sadece kömürle sınırlı değildir; TANAP doğalgaz boru hattının kapasitesini iki katına çıkarma, yurtiçi ve yurtdışı petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini “aralıksız” sürdürme gibi vaatlerle fosil yakıtlara eğilimin devam edeceğini göstermektedir (s. 247).

Parti, madencilik uygulamalarının çevresel etkilerini azaltma konusunda **“Sürdürülebilir madencilik politikalarını yaygınlaştıracamız”** vaadiyle hangi somut uygulamaları barındırdığı anlaşılmayan bir politika önermektedir. **“Hem Madencilik Hem Çevre’ bilincini yerleştireceğiz”** ifadesiyle madencilığe ilişkin sorunları yalnızca bir algı meselesine indirgeyen bir yaklaşım sergilemektedir (s. 249).

Lityum karbonat madenciliği, nadir toprak elementi madenciliği gibi faaliyetleri madencilik alanına ekleme ve güçlendirmenin yanı sıra liçli madencilik ile birçok tartışmaya neden olan altın madenciliğini 40 ton seviyelerine çıkardığını belirterek önümüzdeki dönemde bu üretimi 2 katına çıkarmayı vadedmektedir (s. 250). Maden-çevre politikalarında iyileştirme yapmadan verilen bu vaatler Türkiye’yi iklim vaatlerinin gerisine atmanın yanı sıra çevre-toplum sağlığı için risk oluşturmaktadır.

İklim değişikliğine uyum konusunda ise AK Parti, bünyelerinde karbon depolama, mikroiklimi düzenleme, afetlerden koruma, temiz hava sağlama gibi ekosistem servislerine sahip orman ve sulak alan gibi doğa alanlarına –beyannameye yer bulan terminolojiyle “yutak alanlara”– vurgu yapmaktadır (s. 296). Yutak alanları koruma ve geliştirme, karbon piyasalarına entegre etme sözü veren parti, çelişkili bir biçimde, doğa alanı politikalarında Avrupa Birliği (AB) ortalamalarının çok altında oranlarda korunan alan ilan etmeyi vadedmekte, ormanların korunmasına ve sulak alanlara yönelik somut politika önerilerinde bulunmamaktadır. Sonuç olarak AK Parti iklim kriziyle mücadelede mevcut politikalarını devam ettirmeyi vadedmektedir.

DOĞA HAKKI VE DOĞAL VARLIKLAR

AK Parti, doğal varlıkları kullanım esaslı politikaları üzerinden ele almaktadır. Parti, dördüncü nesil haklar olarak tanımlanan “doğa hakkını” tanımaya ilişkin politika önermemektedir. Seçim Beyannamesi’nde doğal varlıklar ormanlar, denizler ve su havzaları üzerinden ele alınmaktadır. AK Parti, öncelikle Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre yüzde 27,7 olan orman alanlarının ülke yüzölçümüne oranını dünya ortalaması olduğunu ifade ettiği yüzde 30’un üzerine çıkarmayı vadetmektedir. Yine benzer şekilde ülke yüzölçümünün yüzde 12,71’i olduğunu ifade ettiği korunan alan miktarını ise yüzde 20’ye çıkarmayı vadetmektedir (s. 318). Türkiye’den çok daha az canlı tür çeşitliliğine sahip olan AB’de korunan alanların ülkelerin yüzölçümüne oranı ortalama yüzde 25,8’dir.¹⁹ AK Parti’nin korunan alan ilan etme vaadi Avrupa ortalamasının oldukça altında kalmaktadır. Üstelik bilim insanları Türkiye genelinde nitelikli korunan alan miktarının düştüğüne, yaban hayatı geliştirme sahalarının sayısının artmasına rağmen alanlarının azaldığına vurgu yapmaktadır.²⁰

AK Parti, doğa alanlarının ve korunan alanların amaç dışı kullanımına neden olan mevzuatlara yönelik bir vaatte bulunmamaktadır. Doğa koruma politikalarında her ne kadar koruma-kullanma dengesini gözeteceğini ifade etse de kullanıma ağırlık veren bir politika izlemektedir. AK Parti doğrudan orman alanlarına yönelik yedi vaatte bulunmaktadır (s. 305-306). Bu vaatlerden dördü doğrudan orman alanlarının ve ürettiği ekolojik değerlerin kullanımına yöneliktir:

- Koruma kullanma dengesini gözeterek ekoturizm alanlarımızın sayısını 84’ten 200’e çıkaracağız.
- Bütün illerimizde Millet Ormanları kuracağız.
- Endemik türlerimiz başta olmak üzere her türlü genetik materyalimizi, tıbbi ve aromatik bitkilerimiz ile biyolojik zenginliğimizi ekonomik zenginliğe dönüştüreceğiz.
- Milli park ve tabiat parklarımızdaki çadır ve karavan kamp alanlarımızın kapasitesini artıracacağız.

Parti, su varlıklarına yönelik politikalarında halihazırda Orman Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Ulusal Havza Rehabilitasyon Stratejisi-UHRS 2023-2033 kapsamında da yer alan²¹ entegre havza çalışmalarına paralel olarak 10 adet entegre havza projesini hayata geçirmeyi, uzun zamandır beklenen Su Kanunu’nu yürürlüğe koyma-

yı vadedmektedir (s. 325). Beyannamede Su Kanunu'nun içeriği ve kapsamı hakkında bilgi verilmemektedir.

AK Parti, özellikle Marmara Denizi'nde kirliliğe bağlı olarak yaşanan müsilaj sorunundan sonra denizlere yönelik koruma vaatlerini öne çıkarmakta; **deniz kirliliğine hassas ve riskli alanlar ile kirlilik kaynaklarını belirlemeyi, bu alanlarda deniz suyu kalitesinin korunmasına yönelik ilave tedbirler alınmasını sağlamayı** vadedmektedir. Fakat bu vaadin gerçekleşmesine yönelik somut politikalar önermemektedir (s. 323).

Parti, kentsel hava kirliliğine dikkat çekerek sanayide, ulaşımda ve ısınmada yeşil dönüşümlerini gerçekleştiren şehirlere “Temiz Hava Sertifikası” vermeyi, kentlerde hava kirleticilerini yüzde 20 oranında azaltmayı, yenilenebilir enerji kullanım oranı ve enerji verimliliği yüksek binaların yaygınlaştırılmasını sağlamayı vadedmektedir (s. 324). Kentsel hava kirliliği Türkiye'nin önemli kent-çevre sorunlarından biridir ve bu konuda somut vaatlerin ortaya çıkması önemlidir. Öte yandan, Temiz Hava Hakkı Platformu'nun uzun yıllardır karar vericilerden talep ettiği hava kirliliği konusunda yasal limitlerin Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) kılavuzlarıyla uyumlu hâle getirilmesi, hava kalitesinin düzenli ve sistematik olarak izlenmesi ve fosil yakıtlardan vazgeçilmesi gibi somut adımlara beyannamede yer verilmemiştir.²²

Yeniden Refah Partisi Seçim Beyannamesi

Yeniden Refah Partisi'nin Türkiye'nin Değerleri adını verdiği Seçim Beyannamesi 19 ana başlıktan oluşmaktadır. Beyannamenin kent ve çevre politikalarına Çevre ve Şehircilik Politikamız, Mahalli İdareler Politikamız, Enerji ve Tabii Kaynaklar Politikamız, Engelli Vatandaşlar Politikamız ve Kültür-Sanat-Turizm Politikamız başlıkları altında yer verilmiştir. Seçim Beyannamesi'nde kentsel politikalar ön plana çıkarken çevre politikaları oldukça kısıtlı bir şekilde ele alınmıştır.

KENTSEL PLANLAMA

Yeniden Refah, kent politikalarına 6 Şubat Depremleri'ne dikkat çekerek başlamaktadır ve kentsel politikalarda afet yönetimi yaklaşımı şekillendirici olmuştur. Buradan hareketle parti, doğa olaylarının afetlere dönüşmesinde bilimden uzaklaşmayı sorun olarak görmekte, kentsel planlama politikalarında bilimsel değerlerle hareket etmeyi, bilim insanlarına ve sivil toplum kuruluşlarına kentsel planlama süreçlerinde aktif olarak yer vermeyi öne çıkarmaktadır. Yeniden Refah vaatlerinde sıklıkla bilimsel liyakata ve uzmanlığa verilen değerin altı çizilmektedir:

“Tüm şehirlerimizi, medeniyet değerlerimize ve kültürel kimliğimize uygun olarak inşa edecek mimarlara ve şehir planlamacılarına emanet edeceğiz.”

Yeniden Refah, kendi ifadesiyle çarpık kentleşmeyi, nüfus yoğunluğunu, yoksullar için konut ve toplu ulaşım erişimin zorlaşmasını, ranta dayalı kentsel dönüşümü ve iç göçü temel sorunlar olarak görmektedir. Bu sorunu ahlak ve maneviyatın erozyona uğramasına dayandırmakta, maddi ve manevi kalkınmayı gözetken yatay, dengeli, ölçülü, daha insani şehirler inşa etmeyi vadetmektedir. Ancak parti bu kavramları ve politikalarını Seçim Beyanname'sinde somutlaştırmamaktadır. Şehirlerin, imar ve deprem planlarını bilime uygun olarak yapmayı taahhüt ederken imar planlarının hazırlanması ve uygulanmasında yaşanan sorunlara değinmemektedir.

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KONUT HAKKI

Yeniden Refah kentsel dönüşümde merkezi otoritenin önemine vurgu yapmakta, kentsel dönüşümü Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) aracılığıyla hayata geçirmeyi, her türlü takip, denetim ve hukuki yaptırım yerel yönetimler bünyesinde kurulacak “Kentsel Dönüşüm Başkanlıkları” ile sağlamayı vadetmektedir.

Parti, kentsel dönüşümde bilimsel verinin önemine vurgu yaparken, kentsel dönüşüm süreçlerinin şeffaflaştırılması ve kentsel dönüşümde katılımcılığın sağlanmasına ilişkin politika önermemektedir. Kentsel dönüşümde parsel bazlı dönüşümden vazgeçilerek ada bazında bir bütün olarak dönüşüm projeleri hazırlamayı ve uygulamayı vadetmektedir. Yeniden Refah, kentsel dönüşümün finansmanı için sermaye piyasaları eliyle çözümler üretmeyi taahhüt etmektedir.

“Kira Sertifikaları ve Gayrimenkul Sertifikaları gibi menkul kıymetler ihraç ederek kentsel dönüşüme yatırımcıların fonlarının aktarılmasını sağlayacak ve finansal kaynak sorununu büyük ölçüde ortadan kaldıracamız.”

Parti, kentsel dönüşümle ilgili mevzuatları güncellemeyi, mülk sahipleri, yerel yönetimler ve özel müteşebbisler arasında uyumsuzlukları önleyici, adil ve hakça paylaşım dayalı düzenlemeler getirmeyi taahhüt etmekte fakat hayata geçirilecek düzenlemelere ilişkin somut vaatler konusunda açıklama yapmamaktadır.

Konut hakkını mülkiyet hakkı üzerinden ele alırken herkes için ucuz ve kaliteli konut projeleri ile barınma sorununa çözüm getirmeyi vadedmekte fakat yoksul halkın konuta erişimine ilişkin politika önerisinde bulunmamaktadır.

Kentsel dönüşümde yerinden edilme sorununa dikkat çekerek **“Kentsel dönüşümün aile bütünlüğünü, geniş aile yaşamını, mevcut komşulukları etkilemeyecek şekilde yapılmasını sağlayacağız. Vatandaşlarımızı ailelerinden ve komşularından ayıran, göçe zorlayan bir kentsel dönüşüm asla kabul edilemez. Bu amaçla cazip koşullardaki finansman desteğini yer sahiplerine vererek, mevcut geniş aile yaşamı ve mahalle kültürünün sürdürülmesini destekleyeceğiz”** ifadelerine yer vermektedir.

Kentsel dönüşümde sadece konutları değil aynı zamanda üretim ve sanayi tesislerinin dönüştürülmesine de öncelik vermeyi taahhüt etmektedir. Parti, bunu yaparak sanayi tesislerini bir araya toplamayı, ortaklaşa üretim ağlarını genişletmeyi ve kentleri çevre kirliliğinden korumayı taahhüt etmektedir.

Seçim Beyannamesi'nde konut üretiminde TOKİ'nin rolünü ele alan vaatler de dikkat çekmektedir. TOKİ'nin 6 Şubat Depremleri'nde başarılı bir sınav verdiği vurgulanarak yalnızca alt gelir grubu için değil, orta ve üst gelir grubu için de konut üretimi yapmasını sağlayacaklarını vadedmektedir. Bu vaadin TOKİ'nin halihazırdaki faaliyetlerinden nasıl ayrıştığı anlaşılmamaktadır. TOKİ'nin konut projelerindeki sorunlara ve bu soruna yönelik çözüm önerisine ise şu şekilde yer verilmektedir:

“TOKİ konutlarının, kentlerin uzak bölgelerinde, yerleşimin nispeten düşük olduğu kamu arazileri üzerinde yapılıyor olması, bu projelerden haberdar olan yerel ve merkezi siyasi aktörlerin erken davranıp bu civardaki arazi ve arsaları ucuzken almalarına sebep

olabilmektedir. Böylece konutların yapılması ile beraber cazibe merkezi haline gelen bu alanlardaki arsa rantları vatandaştan ziyade siyasi aktörlere aktarılmaktadır. Bunun önüne geçmek için proje yapılacak alanda TOKİ projelerinden habersiz satış yapan vatandaşlarımız, Tapu Dairelerinde satıştan önce bilgilendirilecektir. Ayrıca projelerin çizilmesiyle birlikte tüm kamuoyuna bilgilendirme yapılacaktır. Böylece haksız rantın ve tek taraflı zenginleşmenin önüne geçilecek, kamunun gerçek değerler üzerinden vergilendirme yaparak vergi geliri elde etmesi yoluyla gelir dağılımında adaletin sağlanmasında verim artırılabilecektir.”

AFET YÖNETİMİ

Yeniden Refah afet kavramına AK Parti gibi geniş bir perspektiften yaklaşmaktadır. Kentleri sadece depremlere karşı değil, orman yangınlarından meteorolojik afetlere kadar geniş bir yelpazede güçlendirmeyi taahhüt etmektedir. Ancak afet yönetiminde riskleri tanımlama ve azaltma yalnızca kentsel dönüşüm faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir.

Parti, 6 Şubat Depremleri'nde geç müdahale, organizasyonsuzluk gibi nedenlerle eleştirilen Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) merkezi rolünü düzenlemeyi, yerel yönetimler ve sivil toplum aktörleri ile birlikte çalışacak bir paydaş olarak tanımlamayı, afet yönetiminin merkezi otorite tarafından sağlanmasını önermektedir. 6 Şubat Depremleri'nde AFAD'ın, diğer kurum ve kuruluşların müdahalede geç kalması kamuoyunda afet yönetiminin merkezileşmesine bağlanmış ve sıklıkla eleştirilen noktalardan biri olmuştur.²³

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN HİZMETLERE ERİŞİMİ

Yeniden Refah kent politikalarında “erişilebilirlik” başlığı altında engellilere yönelik politika önerilerine yer vermektedir. Çocuk ve yaşlılara yönelik kentsel politikalar konusunda sınırlı sayıda öneriye yer vermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği veya mültecilerin/sığınmacıların sorunları ise kentsel hizmetlerin konusu dahi olmamaktadır.

Parti, kentlerde yalnızca engelliler için değil “**hareketlerinde kısıtlılık yaşayan yaşlılar, hamileler, çocuklar, bebek arabalıları, çok uzun veya çok kısa boylu kişiler için de gerekli düzenlemeleri**” hayata geçirmeyi vadedmektedir. Bu kapsamda kentsel altyapıya odaklanan seçim vaatleri öne çıkmaktadır.

Engellilerin kent yönetimine katılımında temsiliyete önem veren Yeniden Refah, belediye meclis üyeliği adaylık sürecinde her partiden en az bir engelli meclis üyesi aday olmasını zorunlu hâle getirmeyi vadedmektedir.

Parti, gençlerin ulusal politikalara katılımının sağlanması konusunda vaatlere geniş bir şekilde yer verirken, kent yönetiminde temsil edilmelerine ve katılımlarına ilişkin politika önerisinde bulunmamaktadır. Gençlik Bakanlığı'na bağlı olarak her ilde fiziki olarak kurulacak Gençlik İletişim Merkezleri aracılığıyla devlet yurtlarının kapasite ve konforunu artırmayı, gençlerin barınma ihtiyaçlarını karşılamada yurtların ilk tercih hâline gelmesini sağlamayı taahhüt etmektedir.

YEREL YÖNETİMLER

Yeniden Refah Anayasa ile garanti altına alınan “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkı” ilkesine dayanarak doğal dengeyi koruyan, çevre dostu belediyeleri oluşturmayı vadedmekte, bu kapsamda yerel yönetimler ile tarım arazilerini, doğal ve kültürel kimlikleri ve yeşil alanları titizlikle korumayı taahhüt etmektedir.

Yeniden Refah, yerel yönetimlerde katılımcı demokrasi uygulamalarını yaygınlaştırmayı, bunun için kendi ifadesiyle “belediye meclislerinin ve kent konseylerinin yapısını toplumumuzun yapısına ve kültürüne uygun olacak biçimde gözden geçirmeyi, yetkilerini artırmayı ve verimli çalışmaları için gerekli tedbirleri almayı” taahhüt etmektedir. Bu ifade oldukça muğlak olmakla birlikte Yeniden Refah'ın siyasi yaklaşımı düşünüldüğünde cinsiyet temelinde ayrımcılığın gerçekleşebileceği, LGBTİ+'ların ve kadınların bulunmadığı bir meclis yapısının oluşabileceği tehlikesini barındırmaktadır.

Parti, muhtarların da belediye meclislerinde temsil edilmesini sağlamayı, sektör temsilcilerine ek olarak, doğrudan yurttaşların katılımını sağlayacak “Halk Meclislerini ve Mahalle Meclislerini” kurarak, yurttaşların kent yönetimine katılmasını teşvik edeceğini belirtmektedir.

HAYVAN HAKLARI

Yeniden Refah, Seçim Beyannamesi'nde hayvan haklarına yönelik düzenlemeler yapacağını taahhüt etmektedir. Parti, hayvan politikalarına yönelik motivasyonunu “Eş-

ref-i mahlûk olan bizler, Yüce Allah'ın bizlere emanet etmiş olduğu hayvanlara gerekli dikkati, özeni ve ilgiyi göstermek durumundayız" şeklinde ifade etmektedir. Parti, pets-hoplar, hayvan ticareti, hayvanat bahçeleri gibi hayvan hakları konusunda sivil toplum kuruluşlarınca sorun olarak görülen konulara ilişkin politika önermemekle birlikte sokak hayvanlarının yaşam koşullarına ilişkin politika önerileri sunmaktadır.

Parti, **"sokak köpeklerine zarar verilmeden, itlaf edilmeden onları uzaklaştırmayı sağlamayı ve yaradılışlarına ve tabiatlarına uygun şekilde, rahatlıkla yaşamlarını sürdürebilecekleri barınaklara kavuşturmayı"** taahhüt etmektedir. Köpek ticareti, köpek sahiplenme, sahiplenilen köpeği terk etme hususlarında yasal çerçeve oluşturacağını beyan eden Yeniden Refah, köpek sahiplenme sürecini psikolojik testler ve ruhsatlandırma gibi ön koşullara bağlamayı, sokak köpeklerini sahiplenilen yurttaşlara su ve elektrik faturalarında indirim yapmayı, emlak, çevre ve temizlik vergilerinde belirli oranlarda muafiyet getirmeyi taahhüt etmektedir.

İKLİM KRİZİ VE ENERJİ

Yeniden Refah kalkınma politikalarında yeşil politikalara yer vermemektedir. İklim krizini Seçim Beyannamesi'nde sadece bir defa "iklim krizinin tarımsal üretime etkisinin araştırılması ve gerekli tedbirlerin alınması" ifadesiyle geçiştirmektedir.

Enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasını öncelediğini ifade eden parti, güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisinin enerji üretimindeki payının artırılmasına yönelik vaatlerde bulunmakta, Güneş Enerjisi Üretim Santralleri (GES) ve Rüzgâr Enerjisi Santralleri (RES) projelerini yaygınlaştırmaktan bahsederken konutlarda çatı, cephe, duvar, bahçeler gibi elektrik enerjisi üretimine uygun tüm alanların değerlendirilerek güneş ve rüzgâr enerjisinden elektrik üretimini teşvik etmeyi, tüm lisans işlemlerini sadeleştirmeyi vadedmektedir. Ancak iklim krizinin nedeni olarak gösterilen termik santrallere ve kömür madenciliğine ilişkin bir politika önerisinde bulunmamaktadır. Seçim Beyannamesi'nde nükleer enerjiye odaklanarak enerji üretimi teşvik edilmektedir.

**Millet İttifakı
Ortak
Politikalar
Metni**

Millet İttifakı Ortak Politikalar Metni ittifakın bileşeni olan altı siyasi partinin ortak belirlediği Cumhurbaşkanı Adayı'nın Seçim Beyannamesi'ni ve seçimlerden sonra uygulanacak Hükümet Programı'nın omurgasını oluşturmaktadır.

9 ana başlıktan oluşan metinde; Hukuk, Adalet ve Yargı, Kamu Yönetimi, Yolsuzlukla Mücadele, Şeffaflık ve Denetim, Ekonomi, Finans ve İstihdam, Bilim, Ar-Ge, Yenilikçilik, Girişimcilik ve Dijital Dönüşüm, Sektörel Politikalar, Eğitim ve Öğretim, Sosyal Politikalar, Dış Politika, Savunma, Güvenlik ve Göç Politikaları konuları vizyon başlıkları olarak ele alınmıştır. Kent ve çevre politikaları metinde Sektörel Politikalar ana başlığı altında; sanayi ve teknoloji, madencilik, esnaf ve sanatkarlar, lojistik ve gümrükler gibi konularla birlikte bir alt başlık olarak yer almaktadır.

Kent politikaları; Yerel Yönetimler, Kentleşme, Afet Yönetimi ve Bölgesel, Kentsel ve Kırsal Kalkınma ve Sosyal Haklar başlıklarından; çevre politikaları ise İklim Değişikliği, Doğa Hakları ve Çevre, Hayvan Hakları, Ormanlar ve Su Yönetimi başlıklarından oluşmaktadır.

Mutabakat metni, kamuoyuna duyurulduğu basın toplantısında da ifade edildiği gibi, ittifakı oluşturan altı partinin temsilcilerinden kurulan ortak çalışma grupları tarafından hazırlanmıştır. Kent ve Çevre Politikaları ise bu kurulan komisyonlardan biri olan Temel Politikalar Ortak Çalışma Grubu tarafından hazırlanmıştır. Komisyonunda Faik Öztrak (Cumhuriyet Halk Partisi- CHP), İbrahim Çanakçı (Demokrasi ve Atılım Partisi- DEVA), Bülent Şahinalp (Demokrat Parti- DP), Feridun Bilgin (Gelecek Partisi- GP), Ümit Özlale (İYİ Parti), Prof. Dr. Sabri Tekir (Saadet Partisi- Saadet) bulunmaktadır. Metnin hazırlanma sürecine sivil toplum kuruluşları ve uzmanların aktif katılım gösterip göstermediğine ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Bununla birlikte metnin kamuoyuna duyurulması ile birlikte sivil toplum kuruluşlarından ve uzmanlardan metne onay geldiği kadar itirazlar da olmuştur.

Ortak Politikalar Mutabakat Metni değerlendirilirken partilerin politikalarının mutabakat metnine nasıl yansıtıldığı ele alınmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda ilgili mutabakat metninin içerdiği vaatlere, ittifakı oluşturan partilerin yayınladığı seçim beyannamelelerinde ve strateji dokümanlarında da yer verildiği durumlarda, vaatlerle birlikte ilgili olduğu parti ve belgeye de referans verilmiştir.

KENTSEL PLANLAMA

Millet İttifakı kentsel politika taahhütlerine nihai hedefinin çerçevesini çizen kent tanımı ile başlayarak **“bilgi-iletişim teknolojileri ve akıllı uygulamalarla hayatı kolaylaştıran, refah düzeyi yüksek, sürdürülebilirlik ilkelerine uygun, tarihsel zenginliğini koruyan, turizm, tarım, lojistik, teknoloji ve sanayi sektörlerinde uluslararası kentlerle rekabet edebilecek, afetlere dayanıklı, güvenli, katılımcı, doğaya saygılı, gelecek nesillere gönül rahatlığı ile bırakabileceğimiz ve sağlıklı, mutlu ve marka şehirler”** inşa etmeyi vadetmektedir (s. 168; İYİ Parti, s. 171).

Millet İttifakı kendi ifadesiyle **“şehirlerin kısa vadeli kişisel rant ile değil, uzun vadeli planlarla yapılandırılacağını, şehirleşme ve yapılaşma mevzuatlarının sadeleştirilerek yurttaşlar üzerindeki idari ve mali yüklerin azaltılacağını, kentsel konumlandırmanın veriye dayalı yapılacağı”**nı belirtmektedir (s. 168-169; İYİ Parti, s. 171). Bu noktada mutabakat metni dağınık bir şekilde de olsa plan hiyerarşisini ele alarak Nazım İmar Planlarına referans olan ve henüz tüm iller için tamamlanmamış olan Çevre Düzeni Planları'nın (ÇDP) tamamlanacağına vurgu yapmaktadır (CHP(a), s. 18; DEVA(a), s. 16; Saadet(a), s. 23; İYİ Parti, s 174). İmar planı hazırlama konusunda yetki dağınıklığı bulunduğu tespiti yapan Millet İttifakı imar planlarını mahalli idarelerin yapmasını, merkezi yönetimin ise bu planları denetlemesini öngörmektedir (DEVA(a), s. 20).

Kentsel yaşamı etkileyen kararların yer aldığı imar planlarının üst ölçek planlarda alınmış kararlara uyumlu hazırlanması ve bu kararlara uygun olmayan imar planı değişikliklerinin önüne geçilmesine yapılan vurgu önemlidir. Bununla birlikte bu planlara bizzat kentlilerin iradelerinin etkin bir şekilde nasıl yansıtılacağı sorusunun net bir cevabı yoktur ve planlama çalışmalarının teknik uzmanlığa indirgenmesi riski bulunmaktadır. Bunun yanı sıra “kentsel yaşam kalitesi ölçütleri”nin belirleneceği ve imar planlarının hazırlığında bu ölçütlerin göz önünde bulundurulacağı vaatler arasında yer almaktadır. Nispeten planlamanın kentsel yaşamla ilişkisinin kurulduğunun işareti olarak yorumlanabilecek olan bu politika önerisi kapsamında kentsel yaşam ölçütleri ifadesinin ne anlama geldiği ve nasıl belirleneceğine dair bir ifade yer almaktadır.

Kentsel planlama politikalarında Millet İttifakı'nın dikkat çeken vaatlerinden bir diğeri ise “yatay mimari”ye yapılan vurgudur.

“Tarımsal araziler heba edilmeden yatay şehirleşme planlamasına özen gösterecek, tarihi ve doğal dokuyu koruyacak estetik ve şahsiyetli şehirler inşa edeceğiz” (s. 169; Saadet(a), s. 25; İYİ Parti, s. 174).

Yatay şehirleşme ve yatay mimari, Recep Tayyip Erdoğan'ın 2018 yerel seçimleri sürecinde öne sürdüğü vaatlerden biriydi. Daha önce ise Erdoğan, Tarihi Yarımada'nın silüetini bozduğu gerekçesiyle eleştirilen Onaltı Dokuz İstanbul projesini konu ederek “dikey mimari”yi eleştirmişti. AK Parti 2023 Seçim Beyannamesi'nde de öne çıkan “yatay mimari” ve “yatay şehirleşme” kavramları popülist söylemler olarak öne çıkmaktadır. Yatay şehirleşme kavramının insan ölçeğinde kentlere vurgu yapmak amacıyla kullanıldığı düşünülebilir de Ortak Politikalar Metni'nde bu şehirleşme modelinin kentlerin mevcut ve gelecekteki problemlerini nasıl çözeceği konusunda yeterince açık bir vaade rastlanmamaktadır.

Her ne kadar tarım arazilerinin ve doğal dokunun korunacağına dikkat çekilse de yatay şehirleşme kentsel büyümeyi teşvik eden bir modeldir. Bu sebeple bu vaat **“15 dakikalık kent/kendine yeten semt modelini özel desteklerle geliştireceğiz”** taahhüdü ile de çelişmektedir (DEVA(a), s. 11; İYİ Parti, s. 173). Çünkü “15 dakikalık kent” bireylerin çalışma, alışveriş, eğitim, sağlık, eğlence gibi gündelik ihtiyaçlara ve kentsel hizmetlere 15 dakikalık yürüyüş veya bisiklet mesafesinde karşılayabilecekleri bir planlama konseptidir. Birbirinden farklı coğrafyalara ve kentsel özelliklere sahip bir ülkenin kentleşme biçiminin yatay şehirleşme odağında gerçekleşeceğinin taahhüt edilmesi, saçaklanarak genişleyen ve erişim için bireysel ulaşım araçlarını zorunlu kılan bir kentleşmeyi beraberinde getirme tehlikesi barındırmaktadır.

Ortak Politikalar Metni'nde dikkat çeken başka öneri ise kentsel mekâna, çevreye, kentlilere ve kentli haklarına zarar veren karar ve uygulamaların tümünü ifade eden **“Kente Karşı İşlenen Suçlar”** kavramının hukuk sistemine yerleştirilmesidir (s. 31; DEVA(a), s. 9; İYİ Parti, s. 171). Bu öneri Yeşil Sol Parti'nin Seçim Bildirgesi'nde de yer almaktadır. Kentsel muhalefette sıkça başvurulan bir kavram olan “kent suçu” veya “kente karşı işlenen suç”un yasalarca tanınması kent mücadeleleri açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir ancak oldukça geniş bir kapsamı olan bu kavramın yasal zeminde somutlaştırılmasının aynı zamanda içinin boşalmasına yol açabileceğini söylemek de mümkündür.

AFET YÖNETİMİ

Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni 6 Şubat Depremleri öncesinde yayınlanmıştır. Depremlerin hemen ardından ittifak afet yönetimi başlığını yenileyeceklerini ifade etmiştir.²⁴ Afet kavramı tariflenmemekle birlikte afet yönetimi yaklaşımının deprem odağında oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Millet İttifakı'nın afet yönetimi başlığı altında ilk vaat yapılacak kurumsal değişikliklere dairdir. Şehircilik ve Afet Yönetimi Bakanlığı'nın kurulacağı, afetler ile ilgili tüm mevzuatların bilimsel raporlar doğrultusunda yeniden düzenleneceği, tüm kurumların yeniden yapılandırılacağı vurgulanmaktadır. Bu kapsamda İttifak; 2009 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na bağlı Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve Başbakanlık'a bağlı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün birleştirilmesi ile kurulmuş, 2018 yılında ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile İçişleri Bakanlığı'na bağlanmış olan AFAD'ın İçişleri Bakanlığı bünyesinden çıkarılacağını belirtmektedir (s. 172; İYİ Parti, s. 174-175).

İttifak, afet yönetimine katkı sağlayacak kurumlar arasındaki koordinasyonu geliştirecek düzenlemeler yapmayı taahhüt etmekte, bu düzenlemenin kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimlere dair olduğu görülmektedir (s. 173; CHP(a), s. 22; DEVA(a), s. 5).

Millet İttifakı, afet yönetimine dair bütçe dahil her türlü bilgiyi yurttaşların erişimine açmayı vadetmekte ve özellikle depremlerle birlikte kamuoyunda sıklıkla tartışılan deprem vergilerinin amaç dışı kullanımına ilişkin eleştiriyi görerek vergilerin afet kapsamında kullanılacağını ifade etmektedir (s. 173).

Fay hattı üzerindeki yerleşim yerlerinin yapı stoku risk analizinin tamamlanması, riskli binaların hızla güçlendirilmesi, deprem riski taşıyan bölgelerin zemin etüt sonuçlarına göre imar planlarının revize edilmesi, deprem toplanma alanlarının imara açılmasının engellenmesi, kamusal alanların afetlerde kullanılabilir hâle getirilmesi taahhüt edilmektedir (s. 173; CHP(a), s. 23; DEVA(a), s. 16; İYİ Parti, s. 179).

Afet sonrası en temel tartışmalardan birini oluşturan, hasar tespit raporları aracılığıyla dağıtılan devlet yardımlarının yalnızca mülk sahiplerini kapsayan hak sahipliği

kavramının da yeniden düzenleneceği, evleri oturulamaz hâle gelen yurttaşlara barınma imkânları ve kira yardımları sağlanacağı belirtilmektedir (s. 174).

KENTSEL DÖNÜŞÜM

Millet İttifakı mutabakat metni kentsel dönüşüm politikalarına **“Kentsel dönüşümü rant değil çevre ve insan odaklı, afet risklerine karşı dayanıklılığı artıran, kent kimliğini yok etmeyen, doğaya ve tarihe karşı saygılı, dezavantajlı ve engelli vatandaşlarımızı öneleyen bir anlayışla yürüteceğiz”** ifadesi ile başlamaktadır ve genel olarak kentsel dönüşümde; merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında işbirliğinin sağlanması, mülkiyet hakkının ihlâl edilmemesi ve mevcut aksaklıkların giderilmesini vadetmektedir (s. 169; CHP(a), s. 17; DEVA(a), s. 11; Saadet(a), s. 10; İYİ Parti, s. 179). Ancak kentsel dönüşüm süreçlerinde yaşanan sorunlar oldukça tanımlı ve somut olmasına rağmen “aksaklıkların giderilmesi” gibi muğlak ifadelere yer verilmesi çözüm önerilerinin yeterliliğini sorgulamaktadır.

Millet İttifakı, bugüne kadar kentsel dönüşüm politikalarıyla soylulaştırma (mutenalaştırma), zorla tahliye, mülkiyet hakkı ihlali, borçlandırma gibi en temel sorunların üstesinden gelineceğini vurgulamakta, bu kavramları politika metnine taşımaktadır (s. 169). İttifak, kentsel dönüşümün hızlandırılması için dönüşüm alanında yaşayanlara inşaat süresi boyunca ikame konut, ofis ve dükkân alanı belirlenmesi, temelli taşınmak isteyenler için yeni yer seçenekleri sunulması ve taşınma giderlerine destek sözü vermektedir. Kentsel dönüşüm süreçlerinde yerindelik, şeffaflık ve adalet ilkelerinin esas alınması ve riskli alanlarda yaşayanların, mahalli yönetimlerin, sivil toplum kuruluşları (STK) ve meslek odalarının sürece katılmasının sağlanmasını taahhüt etmektedir (s. 169). Millet İttifakı'nın kentsel dönüşüm yaklaşımı, bugüne kadar uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin sorunlarını ve getirilen eleştirileri karşılaması bakımından önemlidir; fakat kentsel dönüşümün nasıl konut ve mülkiyet odağından çıkarılarak bütüncül bir kent yönetimi politikasının parçası olabileceğine, toplumsal ve çevresel etkilerinin nasıl düzenleneceğine dair somut bir öneri bulunmamaktadır.

KONUT HAKKI

Millet İttifakı, “konut ve barınma” başlığı altındaki politika önerilerinin ilk maddesinde barınma ihtiyacına hak temelli bir perspektiften yaklaştığını vurgulamaktadır. Bu başlık altındaki önerilere bakıldığında konut sorununun çözümü olarak çoğunlukla

ekonomik tedbirlere ve konut stokunu artırmaya odaklanıldığı görülmektedir. Temel olarak sosyal konut üretimini hızlandırmak, dar gelirli vatandaşların konut sahipliğini artırmak hedeflenmektedir. **“Kira öder gibi taksitlerle konut sahibi olma”, “uzun vadeli ve uygun koşullu kredi imkânları sağlama”** vaatleri iktidarın bugüne kadar gerçekleştirdikleri ve 2023 seçim vaatleri ile de oldukça benzer olması bakımından dikkat çekmektedir. Her ne kadar öneriler konut sahipliği üzerine temellense de kiralık sosyal konut üretiminin teşvik edilmesi, boş tutulan konutlardan boş ev vergisi alınmasına yönelik düzenlemeler yapılması da vaatler arasında yer almaktadır (s. 203-204). Mevcutta konuta erişim sorunu ekonomik temele dayandırılmış, niteliksel sorunlara ve dezavantajlı grupların konuta erişimini engelleyen toplumsal sorunlara değinilmemiştir.

Konut politikalarında dikkat çeken bir konu, konut koşullarında merkez-çeper farklılığının gözetilmesidir. **“Nüfusu dar bir alana sıkışmaktan çıkarıp, yeni ve yaşanabilirliği yüksek barınma alanları oluşturacağız. Bu amaçla hızlı tren gibi banliyö ulaşımı hizmetlerini yaygınlaştırarak şehirden uzak olduğu için pahalı olmayan ama kolaylıkla şehre erişimi olan projeler geliştireceğiz”** ifadesiyle yer verilen seçim vaadi, konutun yalnızca ödenebilirliğini değil aynı zamanda ulaşılabilirliğini de gündem etmesi bakımından önemlidir (s. 204).

Ortak Politikalar Metni’ndeki bazı politika önerilerini seçim beyannamesinde derinleştiren İYİ Parti, uzun zamandır gündemde olan yüksek kira fiyatlarının dengelenmesi için dezavantajlı grupların konuta erişimini de gözeterek şekilde teşvik oluşturmayı önermektedir: **“Devlet ile yapacakları sözleşme gereği belirli oranlarda piyasa fiyatlarının altında kiralama yapmayı kabul eden mülk sahiplerine kira alacaklarının piyasa altında kalan kısmının devlet tarafından ödenmesini veya mevcut mülk sahiplerinin devletin öncelediği kesimlere konutlarını kiralamaları koşuluyla düşük faizli ‘Tadilat Kredisi’ olanağından faydalanmalarını sağlayacağız. Bu imkânlardan faydalananların belli bir süre mülklerini satmalarının önüne geçeceğiz”** (İYİ Parti, s. 191).

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN HİZMETLERE ERİŞİMİ

Kent politikalarında dezavantajlı gruplar **“çocuklar, gençler, yaşlılar, kadınlar, engelliler/dezavantajlılar başta olmak üzere tüm kentlilerin ihtiyaçlarına cevap veren uygulamalar geliştirerek şehirlerimizin sosyal kapsayıcılığını artıracaktır”** gibi genel geçer vaatler ile ele alınmaktadır (CHP(a), s. 25; İYİ Parti, s. 44; DEVA(a), s. 30; Saadet(a), s. 41). Dezavantajlı grupların kent politikalarına aktif katılımı ve temsil yetlerinin artırılması,

dezavantajlı gruplar için erişilebilir bir kentin nasıl yapılandırılacağı, kent adaletinin tüm yurttaşlar için tesisi ve eşitsizliklerin giderilmesine yönelik somut adımlar ortaya konmamıştır. Ancak politikalar arasında mekânsal erişilebilirlik yaklaşımına yönelik bir istisna bulunduğu söylenebilir. Her ne kadar erişilebilirlik konusundaki politika önerileri sadece “engelli” başlığı altında kurgulanmış olsa da **“Erişilebilirlik sorunlarını Evrensel Tasarım İlkeleri çerçevesinde çözeceğiz”** (s. 197) ifadesi erişilebilirlik düzenlemelerinde kapsayıcı bir yaklaşımın referans alınacağını göstermesi itibarıyla umut vericidir.

Konut ve barınma ekseninde gençleri ve yaşlıları kapsayan vaatlere rastlamak mümkündür. Üniversiteli gençlerin barınma sorununun çözümünde KYK yurtlarının sayısını ve kapasitesini artırmanın yanı sıra yurtların niteliklerinin iyileştirileceği de belirtilmektedir (s. 218). Öğrenci yurtlarının niteliği kapsamında güvenliğe ve mahremiyete de dikkat çekilmesi, özellikle LGBTİ+ öğrencilerin yurtlardaki yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik bir potansiyel barındırması bakımından ilgi çekicidir.

Yaşlılara yönelik sosyal politika önerileri arasında yer alan **“Konut projelerinde ve özellikle sosyal konut imalatında, ‘yaşlılık etki analizi’ yapılmasını sağlayacağız”** vaadi konut tasarımında yaşlıların ihtiyaçlarının gözetileceğine işaret etmesi bakımından önemlidir (s. 201).

Ortak Politikalar Metni’nde göçmenler/sığınmacılar/mülteciler güvenlik sorunu olarak ele alınmış, ayrıca İYİ Parti Beyannamesi’nde yer alan **“İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak genelge doğrultusunda -valiliklerce- sığınmacı ve kaçak göçmenlerin park, bahçe, sahil ve plaj gibi kamusal alanlarda kalabalık gruplar halinde ve toplumsal huzuru bozacak şekilde bulunmasının önüne geçeceğiz.”** (İYİ Parti, s. 303) vaadi bu yaklaşımın en somut göstergesi olmaktadır. Herkesin erişimine açık olması gereken kamusal mekânlardan göçmenlerin ve sığınmacıların dışlanması Bakanlık düzeyinde tedbirlerle gerçekleştirildiğini söyleyen bu vaadin, göçmenlere yönelik ayrımcılığı körükleyeceği açık biçimde görülmektedir.

KAMUSAL HİZMETLER

Millet İttifakı Ortak Politikalar Metni’nde kentsel kamusal hizmetlere yönelik iki vaat dikkat çekmektedir. İlki şehirlerin dışında konumlandırılan yüksek kapasiteli has-

taneler yerine kent içinde ulaşımı kolay, hasta kapasitesini homojen olarak dağıtacak hastanelerin inşa edilmesi ve kapatılan devlet hastanelerinin ihtiyaç dahilinde yeniden işlevlendirilmesidir (s. 169-170; DEVA(a), s. 10). Zaten şehir hastaneleri konsepti en başından beri ana muhalefet ile iktidarın karşı karşıya geldiği konulardan biridir. Bir diğer öneri ise imar planlarında cemevleri için de yer ayrılmasıdır (s. 170). Bu öneri kent politikalarında inanç özgürlüğü temelinde bir nebze olsa da kapsayıcı yaklaşımın uygulamaya geçmesi bakımından değerlidir.

Öte yandan ittifakın açık kamusal mekânlar için önerileri genel geçer ifadelerden oluşmaktadır. Kişi başına düşen yeşil alan miktarının ülke genelinde iki katına çıkarılması, ihtiyaçlara uygun kent meydanı düzenlemelerinin tamamlanması vaatleri (İYİ Parti, s. 174; DEVA(a), s. 15; Saadet(a), s. 16) iktidar partisinin vaatleri ile benzerlik göstermektedir.

YEREL YÖNETİMLER

Millet İttifakı yerel yönetimlerde köklü değişiklikler yapmayı vadetmektedir, bu vaatlerin özellikle kentsel politikalarla kesiştiği noktalar “katılımcılık” temasında kendini göstermektedir. Millet İttifakı yerel yönetimlerin karar mekanizmalarına muhtarları, ilgili sivil toplum kuruluşlarını ve meslek odalarını dahil ederek katılımcılığı artırmayı vadetmektedir. Bu vaadi kent konseylerini yeniden güçlendirerek, kent konseylerinin olmadığı illerde konseylerin kurulmasını zorunlu kılarak, yerel fırsat eşitliği birimleri kurarak ve muhtarlara özlük hakları ve organizasyon yapısında rol tanıyan Muhtarlık Kanunu ile hayata geçirmeyi amaçlamaktadır (s. 61; DEVA(a), s. 10).

Millet İttifakı, yerel yönetim verilerini kamuoyuna açarak kent sorunlarına karşı yerel çözümlerin geliştirilmesinde üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının uzmanlıklarını almayı hedeflemektedir. İttifak yerel yönetimlerde karar ve iş süreçlerini şeffaf, anlaşılır ve takip edilebilir hale getirmeyi, bunun için meclis toplantıları, imar planı değişiklikleri, kaynak kullanımları, borçlanma, ihale ve satın alma kararları ile denetim raporlarına ilişkin hususları kamuoyu tarafından şeffaf ve anlaşılır bir şekilde izlenebilir hâle getirmeyi vadetmektedir. (s. 61; DEVA(a), s. 7).

Millet İttifakı ayrıca, AK Parti'nin önerisine benzer şekilde, bölgede yaşayanların büyük kısmını etkileyen belirli nitelikteki projelerde e-devlet üzerinden halk oylaması

yapacağını belirtmektedir (s. 31, 61; İYİ Parti, s. 21, 195). “Belirli nitelikte projeler” ifadesindeki muğlaklık hangi projelerin yapılmasına halkın karar verip veremeyeceği sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin 2019 yılında İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu Kanal İstanbul Projesi için gerekirse referandum yapılabileceğini söylemiş ve bazı muhalefet partileri de bu öneriyi desteklemişti.²⁵ Referandum önerisi kentsel muhalefette yankı bulmuş, İstanbul’da yaratacağı tahribatın bilimsel verilerle ortaya konduğu bu projenin seçim konusu edilemeyeceği dile getirilmişti.²⁶

Millet İttifakı’nın yerel yönetimler başlığı altında dikkat çeken bir politika önerisi ise “**Büyükşehir Yasasıyla mahalleye dönüştürülen köylere tüzel kişiliklerinin iade edilmesi**”dir (s. 60). 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun kapsamında Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin sınırları içinde yer alan köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştü. Bu kanun, kırsal alanlarda kontrolsüz yapılaşmanın önünü açması, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine zarar vermesinin yanı sıra köylerdeki yapılaşmanın tek tip projeler şeklinde gerçekleştirilmesini öngörerek kırsal alandaki özgün dokunun bozulmasına sebep olacağı gerekçesiyle eleştirilmişti.²⁷ 16 Ekim 2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 7254 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile mahalleye dönüştürülen köy ve beldelere “kırsal mahalle” olma hakkı getirildi. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası’na göre bu karar tarımsal üretimi değil arazilerin arsaya dönüşünü hızlandıracaktır.²⁸ Bu anlamda Millet İttifakı’nın önerdiği politika mevcut sorunu işaret etmekte ancak ortaya çıkan çeşitli sorunların çözümüne dair somut bir öneri içermemekte, köy statüsünün geri kazandırılmasının nasıl bir değişim yaratacağını açıklamamaktadır.

HAYVAN HAKLARI

Millet İttifakı hayvan haklarını anayasal güvence altına almayı, mevcut hakları daha ileri götüren Hayvan Hakları Yasası’nı çıkarmayı taahhüt etmektedir (s. 163).

Ayrıca; hayvanlara karşı şiddet ve diğer suçlarda, hak ihlallerinde aktif ve etkili başvuru yollarını düzenleme, sokak hayvanlarının beslenmelerini takip altına alma, hayvanların saldırganlaştırılmalarını engellemek için uygun alanlarda yerel yönetimlerin kontrolünde beslenme noktaları kurma ve sokakları güvenli hale getirme sözü verilmektedir. İttifak sahipsiz hayvanların tedavi, kısırlaştırma ve aşılama hizmetleri için teşvikler sağlayacağını ifade etmektedir (s. 163).

Hayvan hakları savunucularının Mutabakat Metni'ne yönelik eleştirisi, “**Sokakları güvenli hale getireceğiz**” ifadesinedir. Hayvan Haklarını Koruma Federasyonu Başkanı Nihal Kasa'ya göre bu ifade hayvanların kentlerden sürgün edilip itlaf edilmelerine kapı aralayacaktır. Asıl ihtiyacın görevlerini yapmayan yerel yönetimlerin görevlerini yapmalarını sağlamak olduğu vurgulanmaktadır.²⁹

KALKINMA

Çevre politikaları Millet İttifakı Ortak Politikalar Mutabakat Metni'nde Sektörel Politikalar başlığı altında alt başlıklara bölünerek ele alınmıştır. Politikaların ana vizyon olarak tartışılmaması doğaya uyumlu ekonomi politikaları ve/veya toplumun tüm kesimleri için çevre adaleti gibi ekoloji temelli yaklaşımların gözden kaçırılmasına neden olmuştur. Yaygın literatürde kalkınma politikalarının temel bileşeni olan, alt başlıklara bölünerek kendi içinde bütüncül bir çevre/ekoloji politikasını ortaya koymayan, doğrudan ilgili olduğu sektörle ilişkisinin kurulması tercih edilmeyen “çevre” yaklaşımı mutabakat metninin en önemli eksikliğidir. Çevrenin ekonomi ve toplumsal politikalar için şekillendirici bir başlık olmamasının arkasında yatan temel nedenlerden birinin, mutabakat metinde -her ne kadar adına “Yeni Nesil” kalkınma dense de Millet İttifakı'nın 1950'lerden bu yana dünya genelinde benimsenen “büyüme odaklı” kalkınma politikalarını benimsenmesi olduğu söylenebilir. Bu noktada mutabakat metninin çevre meselesini, iklim kriziyle mücadeleyi ve afet yönetimini bir tür altyapı meselesine ve teknik uzmanlığa indirgediği, sorunun kaynağını ve çözümünü göz ardı ettiği söylenebilir.

İKLİM KRİZİ

İklim krizi mutabakat metninde “İklim Değişikliği, Doğa Hakları ve Çevre” başlığı altında tartışılmaktadır. Başlığın öne çıkan taahhütleri arasında ilk göze çarpan “net sıfır karbon emisyon” sürecidir. zellikle “**net sıfır karbon emisyonu hedefinin sağlanması**” için AB ile uyumlu bir şekilde 2050 yılına kadar kömür gibi fosil yakıtlara bağlı enerji üretiminden çıkılacağı, yeni termik santral yapılmayacağı ve mevcut termik santrallerin ise ilgili paydaşlarla müzakere edilerek kapatılacağı taahhüt edilmektedir (CHP(b), s. 62; DEVA(b), s. 8). Halihazırda kömürden çıkış senaryosu olmayan Türkiye için iklim kriziyle mücadelede sera gazı emisyonlarının azaltılması oldukça önemlidir, bu anlamda taahhütler önemli bir boşluğa işaret etmektedir (s. 30).

Bununla birlikte enerji ve madenler başlıkları altında yer alan “**gazlaştırma teknolojileriyle yerli kömürün ekonomiye kazandırılmak istenmesi, kömür vurgusu olmasa da madenlerin aranmasına hız verilmesi, Türkiye’nin doğalgaz ile petrol ticareti merkezi olması, boru hatlarının sayı ve kapasitelerinin artırılmak istenmesi**” mutabakat metninin iklim kriziyle mücadele politikalarında tutarsızlığını ortaya koymaktadır (s. 25, 131).

PARTİLERİN KÖMÜR POLİTİKALARI

Yerli kömürün gazlaştırma teknolojileri ile ekonomiye kazandırılmak istenmesi İYİ Parti Seçim Beyannamesi’nde de yer bulan bir vaattir. İttifak ortaklarından CHP(b), yeni kömür santrali açmamayı, 2030’a kadar kömürlü santrallerden üretilen elektriği yüzde 30 azaltmayı; DEVA(b) kömürden en geç 2040’ta çıkış hedefi için gerekli araştırma ve çalışmaları yapmayı vadederken Saadet(b) kömürden tamamen çıkmayı sürdürülebilir görmemekte, Demokrat Parti kömür kaynaklarının enerji üretiminde kullanımını teşvik etmektedir.

İklim krizi başlığı altında yer alan Avrupa Yeşil Mutabakatı’na uyum için “Yeşil Ekonomiye Geçiş Programı’nın yürürlüğe sokulacak olması, sektörlerin dönüşümünü finanse edecek ‘Yeşil Dönüşüm Fonu’nun ve İklim Bankası’nın kurulacak olması” ise iklim kriziyle mücadele için olumlu adımlardır (s. 159). Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından hazırlığı devam eden İklim Kanunu’nu çıkarılmayı Millet İttifakı da taahhüt etmektedir. Millet İttifakı aynı zamanda STK’ların sıklıkla eleştirdiği şehircilik, çevre ve iklim değişikliğinin aynı bakanlık bünyesinde yer almasına ilişkin bir düzenleme önermektedir. Buna göre ittifak ÇŞİDB’den şehirciliği ayırarak Çevre, Orman ve İklim Bakanlığı’na dönüştüreceğini ifade etmektedir (s. 30; DEVA(b), s. 20). Orman Mühendisi Doç. Dr. Cihan. Erdönmez’e göre “Her biri ayrı ayrı önemli olan üç temel alanı aynı potada eritmeye kalkmak mevcut karmaşayı daha da artırır. Orman Bakanlığı ayrı olmalı, ancak iklim ve çevre politikalarıyla uyumlu şekilde çalışmalıdır.”³⁰

ENERJİ VE MADENCİLİK

Ekosistemler ve insan sağlığı üzerinde kalıcı hasarlara neden olan endüstriyel faaliyetlerin başında enerji üretimi ve madencilik faaliyetleri gelmektedir. Millet İttifakı’nın

çevreyle ilgili yaklaşımının daha iyi anlaşılması için enerji ve maden politikaları taahhütlerinin de incelenmesi gerekir. Mutabakat metninde enerji meselesi bütüncül bir enerji politikası içinde ele alınmamaktadır. Enerji politikasını fosil yakıtlarla enerji üretiminden nükleer enerjiye, rüzgâr enerjisinden jeotermal enerjiye geniş bir yelpazede verilen taahhütler oluşturmaktadır (s. 25).

İklim kriziyle mücadelenin temel başlıklarından biri olan “yenilenebilir enerji”yi merkeze alan ya da yerel, kendine yeten, kullanıcısı olan yurttaşların bizzat enerji üretimine dahil olduğu “enerji demokrasisi” yaklaşımını benimseyen bir enerji politikasından bahsetmek mümkün değildir.

DEVA(b) “Şehirlerde hane, site, işletme bazlı yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılmasını sağlayacağız. Evlerine, apartmanlarına, sitelerine ve işletmelerine yenilenebilir enerji yatırımı yapmak isteyen herkese vergi ve finansman kolaylıkları getireceğiz”. CHP(b) ise “çatısında güneş paneli olmayan bina kalmamasını hedefliyoruz” (s. 55) vaatleri ile hane bazlı enerji üretimini desteklemeyi taahhüt etmektedir. CHP(b) ayrıca enerji üretimde enerji kooperatiflerine alan açmayı vadetmektedir: “Yenilenebilir enerji yatırımlarının tabana yayılabilmesi için yerel enerji kooperatiflerinin hayata geçmesini sağlayacak özel düzenlemeler yapılacaktır” (s. 61).

Mutabakat metninde yenilenebilir enerji, Yenilenebilir Enerji Kaynaklarını Denetleme Mekanizması’nın (YEKDEM) yenilenmesi, rüzgâr enerjisi, biyogaz, yeşil hidrojen enerjisi, jeotermal enerji, güneş enerjisi ve hatta nükleer enerji gibi kaynaklara verilecek destekler ve kabullerle yer almaktadır (s. 128-130). Metinde yenilenebilir enerjiye geçişe ağırlık verilmesi önemlidir, fakat yenilenebilir enerji kategorisindeki RES, JES ve biyogaz tesislerinin plansız yapıp denetimsiz işletilmelerinden ötürü Türkiye’de ekolojik ve sosyal birçok tahribata ve çevre ihtilaflarına neden olduğu da önemli bir gerçektir. Metin bu ihtilaflara JES ve HES’ler üzerinden temas etmekte; üretim yapamayan, çalışması durumunda ekosisteme zarar veren, tarımı olumsuz etkileyen HES’lerin mevcut durumunu ve sözleşme detaylarını gözden geçirmeyi, Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu’nu sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı temelinde gözden geçirerek yeniden düzenlemeyi, jeotermal enerji kaynaklarının işletiminde deşarj sistemini ya-

saklamayı, jeotermal kaynakların kullanımında yeraltı rezervuar çalışması yapılmadan yerüstünde parsel bazında ruhsat vermemeyi vadedmektedir (s. 162, 166).

Hak savunucuları tarafından neden olduğu yıkımlar, maliyetinin yüksek oluşu ve Türkiye'nin ihtiyacının olmaması³¹ gibi nedenlerle karşı çıkılan nükleer enerji ise mutabakat metninde desteklenmektedir (s. 130). Nükleer enerji, ittifakı oluşturan bütün partilerin kendi politikalarında desteklediği bir enerji yaklaşımıdır.

Millet İttifakı maden politikalarına, bugüne kadar sayısız kez değişikliğe uğramış ve bütünlüğü önemli ölçüde zedelenmiş olan 3213 Sayılı Maden Kanunu yerine yeni bir maden yasası çıkarmayı vadederek başlamaktadır. Yeni düzenlenecek yasada çevre sorunlarının ve halk sağlığının ele alınmasına ilişkin herhangi bir açıklama yer almamaktadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile çevre duyarlılığını ön planda tutarak “Sorumlu Madencilik İlkeleri”ni benimseyeceğini ifade eden ittifak, bu ilkelere ilişkin bilgi vermemektedir. Buna rağmen, mutabakat metnindeki madencilik politikalarına ilişkin en önemli detaylardan biri doğa ve insan sağlığı için geri dönülmez etkiler yaratan, başta siyanür ile liçleme olmak üzere kimyasal liçleme yoluyla yürütülen madencilik faaliyetlerinin yasaklanacağına yönelik taahhüttür. Aynı başlıkta yer alan ve kimyasal liçleme ile elde edilen **“demir, altın, bakır, nikel gibi sanayinin ana hammaddesi olan ürünlerin çıkarılması, izabesi gibi konulardaki yatırımları destekleyeceğiz”** taahhüdü ise önemli bir çelişki olarak göze çarpmaktadır (s. 162).

DEVA(b) Maden Kanunu'nu çevre örgütleri başta olmak üzere tüm STK'ların katılımıyla birlikte geliştirmeyi, kanunlarda madencilik yapılamayacak alanları belirlemeyi, madencilüğün yapılacağı alanlarda uluslararası çevre standartlarını kabul etmeyi, maden aramaya ilişkin mevzuatı aranacak madenin türüne göre düzenlemeyi vadedmektedir (s. 10). Maden gibi çevresel-toplumsal etkileri olan sektörel politikaların konunun tüm paydaşları ile birlikte hazırlanması, kanunun çevresel perspektifinin ihmal edilmemesi olumlu gelişmelerdir. Doğa alanlarında madencilik faaliyetlerinin kanunlarla düzenlenmesi ve madencilığe kapalı alanların belirlenmesi bir süredir çevre STK'larınca talep ediliyordu. DEVA'nın

bu talebi hayata geçirmeyi vadetmesi, farklı nitelikteki madenlerin ayrı arama mevzuatlarına tabi tutulması maden-çevre politikaları açısından önemlidir. CHP(b)'nin maden politikaları soyut ifadelerden oluşmaktadır. "Madencilik faaliyetleri nedeniyle yerel halkın mevcut yaşam standartlarının olumsuz yönde etkilenmesine izin vermemeyi, sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamlarını sürdürürebilme haklarını korumayı" taahhüt eden CHP, bu vaadi hangi süreçlerle tesis edeceğine açıklık getirmemektedir (s. 89).

İYİ Parti maden politikalarında orman alanlarının amaç dışı kullanımına milli güvenlik ve olağanüstü haller dışında izin vermemeyi, madencilik ve benzeri ekonomik faydalar açısından değerlendirmeleri ekolojik sürdürülebilirlik lehinde kullanmayı vademektedir. Vaat "ekolojik sürdürülebilirlik" kavramına ilişkin bir detay vermemektedir. Madenlerde kullanılan temiz su, kimyasallar ve kontrollü deşarj miktarlarının yıllık olarak şeffaf bir şekilde raporlanması zorunluluğunu getirme ve bu raporları ilgili kurumlarca denetleme vaadi ise kirlenme düzeyi ve su kullanım düzeyi yüksek sektörlerin tüm paydaşlarca izlenmesi-denetlenmesi bakımından olumludur (s. 253-254).

DOĞA HAKKI VE DOĞAL VARLIKLAR

Mutabakat metninde doğa hakkı bugün özellikle hukuk alanında yaygın olarak tartışılan ve bazı ülkelerde de uygulamaya geçen "dördüncü nesil haklar"ın bileşenlerine yapılan vurguyla ele alınmaktadır. Dördüncü nesil haklar sürdürülebilirlik tartışmalarından doğmuştur ve öznesi insan olmayan, "ekosistem(in) hakkı", "gelecek (doğmamış) nesillerin hakkı" ve "kent(in) hakkı"ndan oluşmaktadır.³² Millet İttifakı dördüncü nesil haklardan ekosistem hakkına ve gelecek nesillerin hakkına vurgu yapan iki önemli maddeye yer vererek evrensel değerleri ulusal politikalara taşımıştır (s. 159). Doğanın gelecek nesillerin hakkı olduğu ve doğanın bir hak öznesi olarak mutabakat metninde yer alması, doğa haklarına ilişkin tartışmaların politikalarda kendini göstermesi bakımından önemlidir (CHP(c), s. 8).

Millet İttifakı çevre adaleti için mücadele eden STK'ların karşı karşıya kaldığı ve maddi yükü giderek ağırlaşan çevre davalarında yaşam savunucularına önemli bir kazanım vademektedir. Buna göre, "**çevre, ekoloji, tarihi ve kültürel değerler, doğal eko-**

sistemler ile halk ve çevre sağlığının korunması gibi amaçlarla açılacak davalar kamu davası olarak kabul edilip harçtan muaf tutulacak, yürütmeyi durdurma ya da iptal kararlarını uygulamayan kamu görevlileri ile proje sahiplerine uygulanacak yaptırımlar daha ağır hâle getirilecektir” (s. 160).

Doğal varlıklar mutabakat metninde sulak alanlar, kıyı alanları ve ormanlar vurgusuyulaymaktadır. Metin, sulak kaynakları ve sulak alanları onlara zarar verecek her türlü sanayi, maden, HES/baraj yatırımından korumayı taahhüt etmektedir. Ayrıca denizler için ciddi bir kirlilik nedeni olan derin deniz deşarj projelerinden vazgeçilmesi ve müsilağ oluşumunu engellemek için göl, gölet, nehir, deniz gibi su kaynaklarının teknolojik sistemlerle sürekli takip edilerek fiziksel, kimyasal, biyolojik kirleticilerin engellenmesine yönelik taahhütler olumlu gelişmeler olarak ele alınabilir (s. 167).

Mutabakat metninde toplumsal, ekonomik ve ekolojik etkileri bakımından birçok tartışmaya sebep olan Kanal İstanbul Projesi'nin³³ iptal edileceği taahhüt edilmektedir. Bu, İstanbul için önemli bir kazanımdır.

Doğal varlıklar arasında en güçlü vurgu ormanlar üzerinden şekillenmektedir. Uzmanlara göre orman politikasının en önemli eksikliği orman alanlarının ormancılık dışı kullanımlara tahsisine ilişkin düzenlemenin olmamasıdır. Millet İttifakı ormanların ormancılık dışı alanlara tahsisine ilişkin sektörel düzenlemeleri içeren Orman Kanunu'ndaki Ek. 16. Madde'nin kaldırılmasını taahhüt etmektedir (s. 134). Bununla birlikte Orman Kanunu'nun 17. ve 18. maddeleri de ormanların farklı sektörlerce kullanılmasına izin vermektedir. Ek 16. Madde'nin kaldırılması önemli bir adım olsa da 17. ve 18. maddelere yönelik söz söylenmemesi eksikliklidir. Orman Mühendisi Prof. Dr. Erdoğan Atmış'a göre sadece Ek 16'nın değil 2/B madde uygulamasına da derhal son verilmelidir.³⁴

Orman politikaları başlığının önemli bir bölümü orman yangınlarına ayrılmıştır. Uzmanlara göre orman yangını politikaları yangınlara müdahaleye ilişkin teknik bilgileri içerirken yangınların nedenlerini ortadan kaldırmaya ve restorasyona ilişkin somut politikaları içermemektedir.³⁵ Doç. Dr. Cihan Erdönmez'e göre bu eksikliğin yanı sıra son yıllarda ormanlara zarar veren aşırı odun üretimi ile doğal ormanların tıraşlanarak endüstriyel plantasyonlara dönüştürülmesi konusu da Millet İttifakı tarafından göz ardı edilmiştir.³⁶

Millet İttifakı korunan alanları her türlü insan müdahalesine karşı korumayı taahhüt etmektedir (s. 164). Türkiye’de korunan alanlar kanunlarla her türlü insan müdahalesine açık hâle getirilmiştir³⁷ ve bu taahhüt önemli bir gelişmedir. Bununla birlikte Türkiye’de korunan alanlara ilişkin en önemli sorun, korunan alanların ülke yüzölçümüne oranının AB ortalamasının çok altında olmasıdır.³⁸ Üstelik korunan alanlarda yüksek statülü korunan alan miktarı da her geçen gün düşmektedir. Millet İttifakı korunan alanlara ilişkin bu temel soruna dönük politika önerisi getirmemiştir.

İYİ PARTİ “Koruma altında bulunan habitatların ve elverişsiz türlerin en az yüzde 30’unun koruma statüsünü veya eğilimini iyileştireceğiz” vaadiyle korunan alanların yüz ölçümünde AB ortalamasını yakalamayı beyan etmektedir (s. 236). DEVA(b) ise “Orman ve korunan alanları genişletme” vaadi sunmaktadır (s. 10).

**Emek ve
Özgürlük İttifakı
Partilerinin
Seçim
Beyannameleri**

Emek ve Özgürlük İttifakı, Emek Partisi (EMEP), Emekçi Hareket Partisi (EHP), Halkların Demokratik Partisi (HDP), Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi (Yeşil Sol Parti), Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF), Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve Toplumsal Özgürlük Partisi'nden (TÖP) oluşmaktadır. İttifak ortak bir politika metnini Emek ve Özgürlük İttifakı Programı olarak açıklamıştır. Program ittifakın politikalara ilişkin genel yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu nedenle çalışmada kent ve çevre politikaları ittifakı oluşturan partilerin seçim beyannameleri üzerinden incelenmiştir.

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi Seçim Bildirgesi

Yeşil Sol Parti Seçim Bildirgesi 11 ana başlıktan oluşmaktadır. Kent Politikaları “Yaşam ve Kent Hakkı İçin Birlikte Değiştireceğiz” başlığı altında, çevre politikaları ise “Ekolojik Yeni Yaşam” başlığı altında tartışılmaktadır. Bununla birlikte her iki ana politika tartışması bu başlıklar dışında yerel demokrasi, halk sağlığı, çocuk hakları, eğitim politikaları gibi temel politikalarda da yer bulmuş ve ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

KENTSEL PLANLAMA

Yeşil Sol Parti Seçim Bildirgesi kentte yer alan ortak mal ve hizmetlere kentlilerin eşit bir şekilde erişebilmesini, bunlardan yararlanabilmesini, kentlilerin kenti kendi ihtiyaçlarına göre dönüştürme ve yeniden düzenleme haklarını ifade eden “kent hakkı” kavramıyla başlamaktadır. Parti, kent hakkının anayasal bir hak olacağını taahhüt etmekte ve kentleşme politikalarını oluştururken ekolojik yaklaşımın esas alınacağını ifade etmektedir (s. 10). Bununla birlikte hem kent hakkının hem de ekolojik yaklaşımın içeriğine ve bu politikaları inşa etmenin araçlarına politika metninde kısıtlı şekilde yer verilmiştir.

Yeşil Sol Parti, kentsel planlamada imar planlarının şehirlerin anayasası olarak esas alınacağını ifade etmekte, yapılaşma süreçlerinde imar ve yapı mevzuatına uygun bir yapılaşma politikası izleyeceğini, kamu yararının esas alınacağını vurgulamaktadır. Bu noktada kent planlamasına yönelik mevzuatlar ve bu mevzuatlarda yapılacak düzenlemeler politika önerileri arasında yer almamaktadır (s. 71).

Bildirgede 6 Şubat Depremleri'nin ardından afetlerde zarar görebilirliği artıran bir uygulama olarak tartışılan imar aflarına vurgu yapılarak, imar affından yararlanılarak elde edilen hakların geriye dönük inceleneceği ve konuyla ilgili olarak yasal yaptırımların uygulanacağı belirtilmektedir (s. 71). İmar aflarının geriye dönük incelemesinin nasıl yapılacağı sorusu bir yana bu vaat, afetlerin hasarının imar affı uygulamasına indirgenmesi riski taşımaktadır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM

Yeşil Sol Parti, rant odaklı dönüşüm politikaları yerine, kentlerin kimliğine ve iklimine uygun, yerelin taleplerini esas alan, doğal afetlere dayanıklı kentsel dönüşüm politikalarını önelemeyi, bu kapsamda Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği Avrupa Kentsel Şartı'nda³⁹ yer alan ilkelerin uygulanması için düzenlemeler yapılmasını vadedmektedir (s. 70).

Avrupa Kentsel Şartı, şiddetten, her tür kirlilikten, bozuk ve çarpık kent çevrelerinden arınma hakkı; yaşadığı kent çevresini demokratik koşullarda kontrol edebilme hakkı; insanca konut edinme, sağlık, kültür hizmetlerinden yararlanma, dolaşım özgürlüğü gibi temel kentli haklarının olduğu inancını esas kabul etmektedir. Avrupa Kentsel Şartı'na seçim bildirgesinde yer verilmesi hak temelli kentleşme süreçlerinin gündem edilmesi bakımından önemli olmakla birlikte bu belgenin nasıl kullanılacağı konusunda herhangi bir somut öneriye rastlanmamaktadır.

KONUT HAKKI

Seçim Bildirgesi'nde "konut ve barınma hakkı"nın Anayasa'da temel hak ve özgürlükler arasında sayılacağı vurgulanmaktadır (s. 15). Konut ve barınmanın temel hak olarak Anayasa'da tanımlanması vaadi önemli olmakla birlikte bu hakkın kapsamı belirtilmemiştir. Bildirge'de aynı zamanda konutun bir spekülasyon, rant aracı olmasının önüne geçmek için artan oranlı rant vergisinin uygulanacağı ifade edilmektedir (s. 46). Mevcut durumda konutun kullanım değil değişim değerinin öne çıkmasının eleştirilmesi önemli olmakla birlikte rant vergisinin nasıl bir kazanım oluşturacağı muğlaktır.

Barınma krizine karşı sosyal konut projeleri geliştirerek herkesin evsahibi olmasını sağlamayı taahhüt eden bildirgede evsahipliğinin mülkiyet sahipliği temelinde mi yoksa

kullanım hakkı odağında mı vurgulandığının işareti bulunmamaktadır (s. 45). Metnin bütününe yayılacak şekilde konut ve barınma hakkının genç kadınlar, çocuklar, öğrenciler, mevsimlik tarım işçileri gibi farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarını kapsayacak şekilde vurgulanması da önemli bir bakışa işaret etmektedir.

AFET YÖNETİMİ

Yeşil Sol Parti seçim bildirgesinde afet yönetimine geniş yer vermiş ve afetlerle ilgili tüm süreçlerin yönetimi için Acil Durumlar ve Afet Bakanlığı kurmayı, tüm kentlerde katılımcı ve toplumsal cinsiyet odaklı afet yönetim planları hazırlayarak uygulamaya koymayı taahhüt etmektedir. Parti, Millet İttifakı mutabakat metninde de yer aldığı gibi “kent suçu” kavramını tanımlayarak mevzuata ekleyeceğini, günümüzde özel şirketler tarafından yürütülen yapı denetim işlemlerinin meslek örgütü TMMOB ve kamu eliyle yapılmasını sağlayacağını, doğal afetin neden olduğu yıkım ve ölümlerden inşaat, ruhsat, onay aşamasında sorumlu olan herkes için mevzuattaki cezai yaptırımları artıracığını, sorumluların yargılanmasının önündeki idari ve adli engelleri kaldıracağını vadetmektedir (s. 71).

Yeşil Sol Parti afet yönetiminde merkezileşmeyi önemli bir sorun olarak görmekte ve bu nedenle yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki rollerini güçlendirmeyi, kamu kurum ve kuruluşlarıyla arasındaki eşgüdümü artırmayı taahhüt etmektedir (s. 72).

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN HİZMETLERE ERİŞİMİ

Yeşil Sol Parti seçim bildirgesinde dezavantajlı grupların eşit şekilde temsil edildiği, karar mekanizmalarına dahil edildiği bir kent politikası inşa edeceğini taahhüt etmektedir. En somut politika önerileri erişilebilirlik konusunda öne çıkmaktadır. Engelliler için erişilebilir kentler inşa edilmesi (s. 39), toplu taşıma araçlarının engellilerin kullanımına uygun hâle getirilmesi ve ücretsiz kılınması, engelli aracı kullanmak zorunda olan yurttaşların kent içi ulaşımını rahat ve özgürce yapabilmeleri için engelli araç şarj istasyonlarının kurulması, işyerlerinin ve sosyal alanların engellilerin kullanımına uygun hâle getirilmesi için çalışmaların yapılması, engelli dostu mekânların (restoran, kafe, sinema salonu vb.) çoğaltılması hedefiyle bu işyerlerine vergi muafiyetleri uygulanması, engelli çocukların yaşamın bütün alanlarına özgürce katılımını sağlamak için

gerekli tedbirleri alarak, çocuk hakları alanında Engellilik Manifestosu'na⁴⁰ bağlı kalınmasını taahhüt etmektedir (s. 55).

YEREL YÖNETİMLER

Katılımcı ve eşitlikçi bir yerel yönetim uygulaması Yeşil Sol Parti'nin yerel yönetim politikalarının merkezini oluşturmaktadır. Parti meclisler, kent konseyleri, platformlar, meslek kuruluşları ve demokratik kitle örgütleri ile yönetime ve karar süreçlerine katılan halkın iradesiyle demokrasiye ve eşit temsiliyete dayalı yerel yönetimleri güçlendirmeyi taahhüt etmektedir (s. 10). Kadın meclislerinin, inisiyatiflerin, sendikaların, meslek örgütlerinin, sivil toplum örgütlerinin kent yönetimlerinde söz ve karar mekanizmalarında yer almasını destekleyeceğini ifade etmekte, fakat bu katılımın hangi araç ve düzenlemelerle tesis edileceğine yönelik somut vaatlere bildirgede yer verilmemektedir (s. 29).

HAYVAN HAKLARI

Yeşil Sol Parti hayvan hakları politikalarında hayvanlara kötü muameleyi, işkenceyi ve avcılığı engellemek için yasal düzenleme yapmayı taahhüt etmektedir. Endüstriyel hayvancılığa son vermeyi, hayvanat bahçelerini, yunus parklarını, hayvan üretimi ve satışı yapan petshopları kapatmayı vadedmektedir. Hayvanlar üzerinde yapılan tüm deneyleri yasaklayacağını, hayvan barınaklarının ıslahını sağlayacağını, bakıma muhtaç hayvanlar için bakım merkezleri ile sokak hayvanları için ücretsiz sağlık merkezleri kuracağını ifade etmektedir (s. 69-70).

KALKINMA

Yeşil Sol Parti çevre politikalarını "ekoloji" terimi ile ifade etmekte ve ekoloji vurgusunu seçim politikalarının merkezine yerleştirmektedir. Bu anlamda günümüzde yaşanan çevresel sorunları sistemsal bir sorun olarak işaret etmekte ve doğayı merkeze alan, ekolojik toplum ilkelerini benimseyen bir siyaset biçimi hayata geçirmeyi taahhüt etmektedir (s. 5-12). Parti, doğa yıkımına son vermek ve ekoloji temelli politikaları hayata geçirmek için Ekoloji Bakanlığı kuracağını ve hazırlamayı taahhüt ettiği yeni Anayasa'nın ekolojik temelli olacağını ifade etmektedir (s. 66-67). Yeşil Sol Parti kentleşme, enerji, ulaşım, sanayi ve tarım politikaları oluştururken ekolojik yaklaşımı

esas alacağını (s. 66) beyan etmekte, bununla birlikte bu ekolojik yaklaşımı inşa edecek somut düzenlemelere detaylı bir şekilde yer vermemektedir. Ekoloji politikalarında katılımcılığı yerel yönetimlerde kuracağı ekoloji meclisleri ile sağlayacağını ifade etmektedir (s. 67).

Parti, büyüme odaklı kalkınma politikalarını ekolojik ve toplumsal krizlerin nedeni olarak görmekte ve doğayı finansal birikim aracı olarak görmeyen bir ekonomi anlayışını inşa edeceğini vurgulamaktadır (s. 11).

İKLİM KRİZİ

Yeşil Sol Parti, iklim krizi politikalarını iklim adaleti kavramı üzerinden şekillendirmektedir (s. 12). İklim krizinin temel nedenlerinden biri olan termik santralleri doğa dostu enerji ile ikame etmeyi, termik santral çalışanlarını hiçbir hak kaybına uğratmadan başka kamu sektörlerinde istihdam etmeyi ve yeni termik santral yapmamayı taahhüt etmektedir. Bu anlamda partinin iklim krizini kısıtlı bir çerçeveden ele aldığı, iklim krizine yönelik azaltım ve uyum noktalarında politika vaatlerinin soyut kaldığı ifade edilebilir.

ENERJİ VE MADENCİLİK

Yeşil Sol Parti enerji politikalarında planlı üretimi ve yerelleşmeyi öne çıkarmaktadır. Parti bu kapsamda günümüzde özel şirketler üzerinden devam eden enerji üretimini kamulaştırmayı, enerji yoğun sektörlerin kontrollü ve planlı üretimi için gerekli düzenlemeleri yapmayı, mevcut enerji altyapısını iyileştirmeyi, hanelerin ve kamusal mekânların yenilenebilir enerjiden kendi enerjisini üretebilmeleri için gerekli altyapı çalışmalarını sağlamayı vadetmektedir (s. 67). Sıklıkla çevre tahribatına neden olan HES'leri kapatacağını belirtmektedir (s. 68). Parti bugüne kadar rüzgâr enerjisi, jeotermal enerji gibi sıklıkla çevre tahribatına neden olan enerji projelerine verilen lisanslara yönelik politika önerisinde bulunmamıştır.

Yapımı devam eden nükleer santral projelerine karşı açık bir tutum sergileyen Yeşil Sol Parti projeleri ve anlaşmalarını iptal edeceğini, Akkuyu'daki santral alanının "nükleer, bir daha asla!" adıyla ekolojik hafıza alanı olarak anılmasını sağlamayı taahhüt etmektedir (s. 67).

Madencilik faaliyetlerinden doğan ekolojik yıkımların önüne geçmek için yıkıma neden olan faaliyetleri, projeleri ve kontrolsüzce verilmiş maden arama ruhsatlarını iptal etmeyi vadedmektedir (s. 67).

DOĞA HAKKI VE DOĞAL VARLIKLAR

Yeşil Sol Parti evrensel haklar sisteminde dördüncü nesil haklar olarak tanımlanan doğa hakkını yasalarla tanıyacağını ve ulusal hukuk sistemini doğayı merkeze alarak yenileyeceğini ifade etmektedir (s. 65-66). Çevreye ağır ve geniş çapta ya da ağır ve uzun vadeli bir biçimde zarar vermesinin kuvvetle muhtemel olduğunun bilincinde, yasadışı veya keyfi olarak işlenen fiiller ekokırım suçunu oluşturmaktadır.⁴¹ Parti ekokırımın iç hukukta bir suç olarak tanımlanmasını sağlamayı taahhüt etmektedir.

Seçim Beyannamesi'nde Kanal İstanbul projesine ayrıca yer verilmiş, Millet İttifakı Mutabakat Metni'nde de yer verildiği gibi Kanal İstanbul projesini iptal etmeyi, Kuzey Ormanları'nı muhafaza ormanı ilan etmeyi, Kuzey Ormanları'nın bütünlüğünü ve varlığını tehdit eden yapılaşmaları ortadan kaldırmayı vadedmektedir (s. 68).

Bildirgede doğal varlıklar ormanlar, sulak alanlar ve kıyı alanları üzerinden ele alınmaktadır. Bildirgeye göre Yeşil Sol Parti statüsü değiştirilen ve orman olmaktan çıkarılan tüm ormanlık alanları tekrar orman alanı olarak tanımlamayı, tahrip edilmiş ormanlarda rehabilitasyon çalışmaları yapmayı ve ormanları maden, inşaat, turizm ve enerji gibi sektörlerin faaliyetlerine kapatmayı taahhüt etmektedir. Millet İttifakı değerlendirmesinde de belirtildiği gibi ormanlar başta olmak üzere doğa alanlarında olumsuz etki yaratan birçok yasal mevzuat vardır. Yeşil Sol Parti bu düzenlemelere ilişkin somut bir vaatte bulunmamaktadır. Korunan alanlar ve nadir canlı türlerine yönelik politikalar da Yeşil Sol Parti tarafından ele alınmamıştır.

Parti sıklıkla ülke gündemine gelen orman yangınlarına müdahale için gerekli altyapıyı yeterli seviyeye çıkaracağını ifade etmektedir (s. 68). Bu anlamda orman yangınlarıyla ilgili politikalar bir tür teknik uzmanlık meselesi olarak ortaya konulmuştur.

Parti, suyu ticarileştiren su kullanım hakkı anlaşmalarını iptal edeceğini, her canlının ücretsiz ve temiz suya erişebilmesini sağlayacağını, ekolojik, adil ve sosyal katılımı içeren su politikaları yönetimini hayata geçireceğini vadedmektedir. Suyu erişimin

bir insan hakkı olduğu göz önünde bulundurulduğunda su politikasına yapılan vurgu oldukça önemlidir.

Yeşil Sol Parti, bildirgesinde deniz ve kıyı ekosistemlerinin korunacağı ve deniz ekosistemini bozan yapılaşmalara izin verilmeyeceğini ifade etmektedir (s. 68). Baraj uygulamalarına dikkat çeken parti, barajların göçü tetikleyerek kırsal alanların boşaltılmasına sebep olması başta olmak üzere mekânsal, ekolojik ve sosyo-kültürel birçok etkisinin bulunduğuna vurgu yapmakta ve “güvenlik barajı” olarak ifade edilen baraj uygulamalarına son verileceğini vadedmektedir (s. 68). Son olarak sıklıkla gündem olan çöp ithalatı tartışmalarına yönelik çöp ithalatını ve çöpün uluslararası dolaşımını engelleyen düzenlemeler yapma vaadi de bildirmede yer almaktadır (s. 68).

Türkiye İşçi Partisi Politika Belgesi

TİP'in 9 Nisan'da kamuoyu ile paylaştığı “İnat ve Umut Bildirgesi” adlı Seçim Beyanamesi'nde öncelikle vaatlere zemin oluşturan sorunlara yer verilmekte ardından konulara ilişkin vaatler sıralanmaktadır. Parti kentsel politikalara ilişkin vaatlerini kent ve yerel yönetimler, doğa politikalarına ilişkin vaatlerini ise “doğayı ve yaşamı savunuyoruz” başlığı altında ele almaktadır.

KENTSEL PLANLAMA

TİP kent politikalarına “**İnsan onuruna yaraşır, erişilebilir kentler ve herkes için sağlıklı, güvenli barınma hakkı TİP'in kırmızı çizgisidir**” ifadesiyle başlamaktadır. Parti, kendi ifadesiyle “**kent toprağında kullanım değerinin ön planda tutulduğu, üretici, kaynak yaratıcı, halkın yönetim, hizmet üretimi ve bütçe süreçlerine müdahil olduğu, bunun gereği olarak yeniden ölçeklendirilmiş, uzmanlık bilgisiyle halk katılımını birleştiren bir imar planlama pratiğiyle toplumcu, ekolojik, toplumsal cinsiyet eşitlikçi, yerelin sosyo-kültürel özgünlükleri ve kimliksele farklılıklarını yaşatılması gereken değerler olarak gören bir mekânsal pratiği hedeflemeyi**” vadedmektedir (s. 49).

Parti lke ve bölge leğinden mahalle leğine kadar her alt ölçekli planın, bir st ölçekten aldığı girdilerle ve onun temel kararlarına uygun olarak, ait olduğu ölçeğin gerektirdiği ayrıntıları içeren mekânsal planlama ve imar mevzuatı düzenlemelerini sosyalist bir perspektifle yenilemeyi vadetmektedir (s. 51). Partinin eksik olan planları tamamlamaya, var olanları yenileyerek birbiri ile uyumlu hâle getirmeye ilişkin bu vaa-di olumludur ancak bu planlama yaklaşımının hangi araçlarla, hangi kurumların yetki-siyle ve nasıl gerçekleştirileceğine dair somut önerilere rastlanmamaktadır.

AFET YÖNETİMİ VE KONUT HAKKI

6 şubat Depremleri partinin afet yönetimi politikalarının geliştirilmesinde etkili olmuştur. Afet yönetiminde 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun'u acilen değiştirme-yi taahhüt eden parti kanunda ne tür bir düzenleme yapacağını paylaşmamaktadır (s. 48). Parti, yapı üretim ve denetim süreçlerinde müteahhitlerin alanını daraltmayı vadetmek-te, yapı denetim süreçlerinin nasıl gerçekleşeceğine ilişkin bir politika önermemektedir.

6 şubat Depremleri'nin ardından tartişmalara neden olan ve bilim insanlarınca dep-remlerin afete dönüşmesinde katkısı olduğu düşünülen imar barışına yönelik önlemleri ele alan parti bugüne kadar imar barışından yararlanarak ruhsat verilen tüm yapıların mühendislik-mimarlık hizmeti bakımından kamusal denetimden geçirilmesini zorunlu kılmayı vadetmektedir (s. 48).

Riskli alanları bütüncül bir planlamayla güvenli yerleşim alanlarına dönüştüreceği-ni ifade eden parti, kendi evini güvenli hâle getirmek isteyen yurttaşlara kooperatifler aracılığıyla mühendislik ve mimarlık hizmeti desteği alarak yaşanabilir kent planlama-larına uygun olarak yeniden inşa ve güçlendirme çalışmaları yapmalarının teknik ve mali altyapısını sağlamayı taahhüt etmektedir (s. 48).

TİP kendi ifadesiyle “**barınma sorununun zm için her yerelde, sosyal, ekono-mik, mekânsal boyutlarıyla, bütüncül bir planlama kapsamında, mevcut konut stoğunun durumunun sayısal ve nitelik olarak kısa süre içinde tespitinin yapılmasını, boş tutulan konutların kiracıların kullanımına açılması için ek vergiler ve kamusal teşvikler gibi n-lemlerle kullanıma açılmasını, kullanılabilir durumda olmayanlar konutların yenilenme-sini ve ailelerin yapısı, ihtiyaçları da göz önünde bulundurularak yeni tür kiralık sosyal konutların üretilmesini sağlamayı**” vadetmektedir (s. 48).

Parti, ihtiyaçtan fazla konut mülkiyeti edinerek rant geliri elde etmeye son vermeyi, bu kapsamda kişilerin sahip olduğu ikinci konuttan itibaren ek her konut için geometrik biçimde artan oranlarda vergi alınması ve kira artışlarına yasal sınırlar getirilmesi gibi caydırıcı önlemlerle barınma sorununun önüne geçilmesinin yanında, kentlerin betonlaşmasının önüne geçilip, ortak kullanım alanlarının artırılacağı bir modeli kurmayı taahhüt etmektedir (s. 48). Parti, kuruluş amacının tümüyle dışına çıkarılıp kentsel rantın dağıtımının bir aracı hâline getirildiğini ifade ettiği TOKİ'yi lağvedip yönetiminde yerel yönetimler, muhtarlar, konut kooperatif birlikleri, kiracı birlikleri ile ilgili odalar ve sendikalardan temsilcilerin de yer aldığı yeni bir sosyal konut idaresini kuracağını ifade etmektedir (s. 49).

Konutu barınma mekânının bir metası olmaktan çıkarmayı vadeden parti konutu mülkiyete ve ranta odaklı değil sağlıklı, güvenli, güvenceli barınma odaklı bir yaklaşımla ele almayı taahhüt etmekte, yoksul yurttaşların barınma hakkı için **“Türkiye tarihinin en büyük sosyal konut kampanyasını başlatmayı”, “barınma hakkını temel haklar çatısı ve garantisine altına almayı, anayasaya yurttaşların elverişli konutlara erişim hakkını eklemeyi, gelir grubuna göre yurttaşların konut hibesi ya da faizsiz borç almasını sağlamayı, yoksul yurttaşlara doğrudan konutlar tahsis ederken, gelirlerine göre maaşlı yurttaşların kira öder gibi sosyal konut sahibi olmalarını sağlamayı, şiddet mağduru kadınlara ve tek ebeveyn annelere sosyal konut sağlamayı”** vadetmektedir (s. 31). Barınma hakkının kapsamının “elverişli konut” ifadesiyle genişletilmesi dikkat çekmektedir. “Elverişli konut”un tanımı net bir şekilde yapılmamıştır ancak BM'nin “yaşamaya elverişli konut hakkı”⁴² kavramına referans verildiği düşünülebilir.

TİP afet yönetiminde bilimi temel alarak tüm deprem bölgelerinde mikro bölgeleme çalışmaları yapıp zemin durumuna göre imar planlarını yenilemeyi, kentsel nüfus yoğunluğunu artırıcı gayrimenkul geliştirme projeleri yerine dayanıklı kentler yaratmak üzere afet öncelikli bir kentsel dönüşümü sağlamayı, müteahhitlik sistemini yasal ve teknik çerçeve ile yetkin uzmanlığı olanların kamu denetiminde değer ürettikleri bir faaliyet alanına çevirmeyi; mühendislik ve mimarlık hizmetleri ile yapı denetim sisteminde kamu kurumları ve meslek odalarının denetimlerini artırmayı, imar mevzuatını kapsamlı şekilde yenilemeyi, deprem bölgelerinden ve eski yapılardan başlayarak tüm yapı stoğunu taramayı, kiracıların dayanıklı ve sağlıklı konuta erişim haklarını düzenlemeyi, yapı güçlendirme çalışmaları için kamu kaynaklarını yönlendirmeyi, afet yönetiminde yerelin rolünü artırmayı vadetmektedir (s. 46-48).

Parti'nin konut hakkı temelinde mevcut konutların kullanımına odaklanması, konut kooperatiflerini devreye sokması, mülkiyet hakkı değil kullanım hakkı temelinde kiracıları da içeren çözümlere yer vermesi, TOKİ'nin yerine oluşturmayı hedefledikleri sosyal konut idaresinin işleyişini tabandan örgütlemesi, konuta erişimdeki eşitsizliği sadece yoksulluk üzerinden ele almayarak şiddet mağduru kadınlara ve tek ebeveyn annelere yönelik çözümler geliştirmesi, yapı denetiminde mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin önemine dikkat çekmesi değerlidir (s. 31). Afet yönetimi politikalarının ise bütüncül ve kapsamlı önerilerden çok yapıcı çevrenin yenilenmesine ve depreme dayanıklı konuta indirildiği görülmektedir.

DEZAVANTAJLI GRUPLARIN HİZMETLERE ERİŞİMİ

TİP Seçim Beyannamesi'nde "etnik, dinsel, mezhepsel, cinsiyet ya da LGBTİ+ temelli hiçbir ayrımcılığa izin vermeyeceğini" ifade etmekte, ancak kentsel hizmetlere erişimde bu ayrımcılığın nasıl önüne geçileceğine dair somut politika önerilerine yer vermemektedir. En somut öneri olarak kadınların üzerindeki bakım emeğini kamusal-laştırılmak üzere "**her mahalleyi kreşlerle, yaşlı bakım evleriyle, ortak çamaşırhane-fırın-mutfaklar, mahalle kantinleriyle toplumsallaştırmayı**" vadetmektedir (s. 49).

HAYVAN HAKLARI

Parti sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımını ortadan kaldırmayı, Türk Ceza Kanunu'nun sahipli-sahipsiz ayrımı gözetmeden tüm hayvanlara yapılan kötü muamelelere karşı caydırıcı cezalar içermesini sağlamayı ve hayvanat bahçelerini kapatmayı vadetmektedir (s. 55). Diğer yandan parti hayvan hakları savunucularının yeterli görmediği ve uzun zamandır güçlendirilmesini beklediği, yürürlükteki 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve 7332 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a, merdivenaltı hayvan üretim ve satışının, internet üzerinden hayvan satışının yasaklanması ve yuvalandırmanın sadece bakımevlerinden yapılmasına yönelik bir değişiklik vadetmemektedir.⁴³

İKLİM KRİZİ, ENERJİ VE MADENCİLİK

TİP iklim krizi için karbon salımını azaltacak önlemleri alacağını, fosil yakıtı dayalı enerji politikaları yerine yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı planlı enerji politika-

ları hayata geçireceğini ifade etmektedir. Kömürlü termik santralleri, bu santrallerde çalışan işçilerin haklarını gözeterek kademeli olarak kapatacağını, adil dönüşüm süreçlerinin planlamasında başta üreticilerin yer aldığı demokratik katılımcı süreçler inşa etmeyi, özel şirketlerin elindeki enerji santrallerini kamulaştırmayı ve halkın enerji hakkına ücretsiz erişmesini sağlamayı vadetmektedir (s. 15, 55).

Parti'ye göre JES'ler, RES'ler gibi yenilebilir enerji kaynakları rant odaklı, plansız ve denetimsiz uygulamalar nedeniyle doğayı tahrip etmektedir. Bu nedenle Parti kendi ifadesiyle **“ekolojik yıkıma yol açan enerji politikalarına, nükleer santrallere ve nükleer denemelere, karbon ticaretine, suyun ve doğal varlıkların metalaştırılmasına izin vermeyeceğini”** taahhüt etmektedir (s. 54).

DOĞA HAKKI VE DOĞAL VARLIKLAR

Doğal varlıkları ormanlar, su ve sulak alanlar üzerinden ele alan TİP, ekolojik yıkıma yol açan, kuş göç yollarını tehdit eden, tarım ve orman alanlarına, nehirlere, göllere ve sulak alanlara, biyoçeşitliliğe zarar veren enerji ve atık politikalarına izin vermeyeceğini belirtmektedir.

Parti su politikasını ivedilikle çözüme kavuşturmayı, temiz suya erişimi temel hak olarak ele alarak yurttaşlara içilebilir musluk suyu sağlamayı, çöp ithalatını kesin olarak yasaklamayı taahhüt etmektedir (s. 54).

Değerlendirme

Seçim beyannamelerinde şehircilik ve kent politika önerilerini irdelerken dikkat ettiğimiz nokta, vaatlerin nasıl bir hizmet önerdiğinin yanı sıra bu hizmetlerin kapsayıcılığının ve kesişimselliğinin gözetilip gözetilmediği oldu. Örnek vermek gerekirse; hayvan haklarına yönelik vaatler arasında aynı zamanda hayvanların kentte barınma haklarını tanımaya ve tesis etmeye yönelik bir vaat olup olmadığı, erişilebilir kentlerin bir tasarım sorunu olmasının yanı sıra yerel yönetimler başlığı altında bir uygulama sorunu olarak değerlendirilip değerlendirilmediği, dirençli şehirler için önerilen kentsel dönüşüm uygulamalarının kentsel yoksulluk ile ilişkisinin kurulup kurulmadığı incelendi. Partilerin çevre politikalarına ilişkin vaatleri ise kalkınma, iklim krizi, enerji ve madencilik, doğa hakkı ve doğal varlıklar temaları altında incelenmiştir. Kalkınma teması altında vaatler değerlendirilirken partilerin “sürdürülebilir yaşam”a ilişkin tutumları göz önünde bulundurulmuş, iklim krizinden enerji politikalarına, çevre politikalarının bütünlük oluşturup oluşturmadığına dikkat edilmiştir.

TİP ve kısmen Yeşil Sol Parti dışındaki partiler seçim beyannamelerinde vaatlerin nedenini oluşturan meselelere yer vermemiştir. Bu durum beyannamelerin soyut vaatler ve politika önerilerinden oluşmasına neden olmaktadır. Bir örnekle açıklamak gerekirse, muhalefet partilerinin büyük bölümü iktidarları döneminde yeni bakanlıklar kurmayı vadedmektedir; ancak yeni bakanlıklara neden ihtiyaç duyulduğu, yeni bakanlıkların hangi meseleleri çözüme kavuşturacağı sorularına seçim beyannamelerinde cevap bulunamamaktadır. Dahası, kurulması vadedilen bakanlıklar, eleştiriler göz önünde bulundurularak sivil toplum kuruluşları ve uzmanlarla müzakere de edilmemiştir.

TABLO 2: PARTİLERİN BAKANLIKLARA YÖNELİK VAATLERİ

- **Doğa yıkımına son vermek ve ekoloji temelli politikaları hayata geçirmek için Ekoloji Bakanlığı kuracağız.**
(Yeşil Sol Parti Syf. 66)
- **Tarım ve Orman Bakanlığı'nı "Tarım ve Gıda Güvenliği Bakanlığı" olarak yeniden yapılandıracağız.**
(Millet İttifakı Syf. 21)
- **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nı "İklim, Çevre ve Orman Bakanlığı" şeklinde yeniden yapılandıracağız.**
(Millet İttifakı Syf. 30)
- **Şehircilik ve Afet Yönetimi Bakanlığı kuracağız.**
(Millet İttifakı Syf. 59)
- **Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nı şehircilikten ayıracağız.**
(DEVA(a) Syf. 20)
- **Çevre, Şehircilik ve İklim Bakanlığı'nı "İklim, Çevre, Orman ve Su Yönetimi Bakanlığı" şeklinde yapılandıracağız.**
(İYİ Parti Syf. 19)
- **Tarım ve Orman Bakanlığı'nı "Tarım ve Gıda Bakanlığı" olarak yeniden yapılandıracağız.**
(İYİ Parti Syf. 98)
- **Engellilere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Eşit Yaşam Bakanlığı'nı kuracağız.**
(TİP Syf. 96)

Sorunların ortaya koyulmaması, vaadin sorunları gerçekten çözüme ulaştırıp ulaştıramayacağını analizine de izin vermemektedir. 2018 Seçim Beyannamesi'ndeki vaatlerini hayata geçirememesi ve 2018 Beyannamesi'ndeki vaatlerin bir bölümüne 2023'te de yer vermesiyle eleştirilen⁴⁴ AK Parti, 2023 Seçim Beyannamesi'nde somut hedeflere ağırlık veren partilerden biridir.⁴⁵ Somut ve ölçülebilir politikalar bakımından sırasıyla DEVA Eylem Planları, Millet İttifakı Mutabakat Metni, İYİ Parti Seçim Beyannamesi öne çıkmaktadır. Yeşil Sol Parti ve Türkiye İşçi Partisi'nin seçim beyannameleri ise partilerin yaklaşımlarını sergileyen manifestolar gibi kurgulanmıştır.

Kent politikaları genel olarak değerlendirildiğinde AK Parti, Millet İttifakı ve Yeni-den Refah beyannamelerinde dikkat çeken sorunlardan biri, vaatlerin belli başlıklar altında parçacı biçimde ele alınması ve birbiriyle ilişkisinin kurulmamasıdır. Kentin bir müşterek olmasından çok fiziki mekân olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Politika vaatlerinde “yaşanabilirlik” söyleminin bir slogana dönüştüğü, önerilerin altyapının iyileştirilmesi, konut stoğunun yenilenmesi ve artırılması, şehir planlama süreçlerinin kurgulanması gibi konuların öne çıktığı görülmektedir. Yeşil Sol Parti ve TİP bildirgeleri ise mevcut şehirleşme pratiğinin sorunlarını tartışmakta, çözüm önerilerini daha kapsayıcı ve ilişkisel bir perspektiften ele almakta ancak bildirgelerde somut ve ölçülebilir politika önerileri öne çıkmamaktadır.

Beyannamelerde öne çıkan bir başlık afet yönetimidir. 6 Şubat Depremleri'nin ardından, kamu yönetimlerinin politikalarının ve uygulamalarının tartışılması ve sorumlulukların, yetkilerin sorgulanması afet yönetiminin siyasi partilerin gündeminde öne çıkan bir başlık olmasını sağladığı söylenebilir. 2018'de partilerin seçim beyannamelerinde afet konusu neredeyse hiç yer almamışken 2023 seçim beyannamelerinde risk azaltma, afetlere hazırlık ve müdahale gibi konuların detaylı biçimde işlendiği özellikle AK Parti seçim beyannamesinde ve Millet İttifakı Ortak Politikalar Metni'nde görülmektedir. Afet yönetimi başlığı altında AK Parti çoğunlukla yapı çevrenin düzenlenmesini öngören bir dizi vaat sıralamaktadır. Bunlar arasında imar planlarının afetler göz önünde bulundurularak hazırlanmasına ve yapıların yenilenmesine yönelik tedbirler öne çıkmaktadır. AK Parti'nin afetleri yalnızca depremler olarak ele almaması, afet yönetiminde çoklu afetlere işaret etmesi ve ayrıca –her ne kadar tek bir maddede değinilmiş olsa da– afet sonrasında nüfus hareketliliği sonucunda diğer kentlerde ortaya çıkabilecek risk faktörlerini de afet yönetimi kapsamında değerlendirmesi, kentlerin meteorolojik afetlere karşı dirençliliğinin artırılmasına vurgu yapılması önemlidir. Partilerin 6 Şubat Depremleri kadar son dönemler ülke genelinde yaşanan orman yangınlarının, sel ve taşkın afetlerinin neden olduğu büyük ekolojik ve toplumsal yıkımları göz önünde bulundurduğu ve politikalarına yansıtmaya çalıştığı söylenebilir. AK Parti, afet yönetimi başlığı altında iyileştirme süreçlerinde uzmanlığa ve katılımın önemine, STK'larla iş birliğine, geçici barınma alanlarının standartlarının yükseltilmesine de dikkat çekmekte ancak bu vaatler ile deprem bölgesinde uyguladığı politikalar tutarsızlık göstermekte, bu bağlamda 2023 seçim vaatlerinin ne derece uygulanacağı veya şimdi neden uygulanmadığı soruları ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında 6 Şubat Depremleri'nin ardından hükümete yö-

nelen eleştiriler arasında yer alan imar afları ve yapı denetim süreçleri ile ilgili somut bir vaatte bulunmamış ancak imar planı değişikliklerinin afet riski göz önüne alınarak yapılmasına yönelik tedbirleri alacağını ifade etmiştir.

Millet İttifakı'nın afet yönetimi politika vaatleri de çoğunlukla kent planlarının hazırlığına ve yapılaşmanın iyileştirilmesine odaklanmaktadır. Deprem odağında geliştirildiği anlaşılan önerileri arasında her ne kadar somut önerilerden oluşmasa da “imar aflarına son vermek” ve “yapı denetim kanununu gözden geçirmek” ifadeleri dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Yeşil Sol Parti ve TİP de beyannamelerinde imar aflarına ve yapı denetimindeki sorunlara dikkat çekmiş, Yeşil Sol Parti somut olarak yapı denetim süreçlerinin TMMOB ve kamu eliyle yapılmasını sağlayacaklarını ifade etmiştir. TMMOB'un yapı denetimi süreçlerinde mesleki denetim yetkisinin elinden alınması, depremler sonrasında tartışılan konulardan biriydi.

İmar affı, 6 Şubat Depremleri'nden sonra eleştirilen uygulamalardan biri olmuştur. Ancak bu tartışmada bu uygulamanın tarihselliğine dikkat çekilmemiş, sadece rant odaklı ve AK Parti döneminde ortaya çıkan bir uygulama gibi algılanmıştır. Halbuki imar affı yasal zemini olmasa da 1950'lerden itibaren, 1984'ten itibaren de yasal zemini oluşturulmuş biçimde uygulanmaktadır. İmar aflarını geçmişten bugüne seçim dönemlerinde kamu yönetimleri ruhsatsız yapı sahibi yurttaşlardan oy toplamak için kullanmış, sosyal konut politikası bulunmayan Türkiye'de kent yoksullarının konut ihtiyaçlarını gidermek için inşa ettikleri gecekonduların yıkılmasını önleyecek bir rüşvet gibi işlevselleştirilmiştir. Dolayısıyla imar afları enformel konut üretiminin yapıtaşısı olmuştur. Uygulamanın tarihselliğini göz ardı etmek, afete yönelik çözümlerin tekil ve birbirinden kopuk uygulamalar olarak kalmasından başka bir işe yaramayacaktır.

Afet yönetimi konusunda beyannamelerde dikkat çeken bir başka husus ise yaklaşım farklılıkları olmakla birlikte kentsel dönüşümün afet riskini azaltma çalışması olarak benimsenmiş bir uygulama olmasıdır. Millet İttifakı 6306 sayılı yasanın yarattığı sorunlara dikkat çekmiş, kentsel dönüşümü rantı incelemeyen ihtiyaç odaklı ve katılımı esas alan bir modelle hayata geçireceklerini ifade etmiştir. Yeniden Refah Partisi de benzer şekilde kentsel dönüşümü sağlayacak kanunun ve yönetmeliklerin güncellenmesini vadetmiş ve rant değil adil paylaşımı önceleyeceklerini, Yeşil Sol Parti rant odaklı değil yerelin ihtiyaçlarını gözeterek kentsel dönüşümü gerçekleştireceklerini belirtmiştir. TİP ise bugüne kadar 6306 sayılı yasanın ve kentsel dönüşümün rant odağında

gerçekleştiğini ve kent yoksullarının merkez dışına sürülmeleri için kullanıldığını belirterek kentsel dönüşüm uygulamalarını eleştirmiş ancak kentsel dönüşüme dair somut bir öngörü ifade etmemiştir. AK Parti kentsel dönüşüm konusunda İstanbul'a yönelik önerilerini somutlaştırmış, iki kentsel dönüşüm rezerv şehrin kurulacağını ve 500 bin konutun da yerinde dönüşümünü sağlayacaklarını belirtmiştir. AK Parti Seçim Beyanamesi'nde kentsel dönüşüm çalışmalarının hızlandırılmasına dikkat çekilmekte ve 6 Şubat Depremleri'nin "kentsel dönüşüme ne derece ihtiyaç duyulduğunu gösterdiği" vurgulanmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının hızlandırılması zorla tahliyeler, tartışmalı riskli alan kararları, yaşayanların ihtiyaçları ve taleplerinin göz ardı edilmesi gibi mevcut sorunların devam edeceğine işaret etmektedir.

Beyannamelerde kent politikaları kapsamında dikkat çeken bir husus, politika önerilerine dayanak teşkil eden kavramların ne ifade ettiğinin muğlak olmasıdır. Örneğin AK Parti, İYİ Parti, Millet İttifakı ve Yeniden Refah Partisi'nin seçim beyannamelerinde yer alan "yatay şehirleşme/mimari" kavramı ilk kez Recep Tayyip Erdoğan tarafından dile getirilmişti. Daha önce Erdoğan, Tarihi Yarımada'nın silüetini bozduğu gerekçesiyle eleştirilen Onaltı Dokuz İstanbul projesini konu ederek "dikey mimari"yi eleştirmiş, 2018 Genel Seçimleri sürecinde de yatay şehirleşme AK Parti'nin seçim vaadi olarak öne sürülmüştü. Yatay şehirleşmenin insan ölçeğinde kentlere referans verdiği anlaşıl-makla birlikte şehirlerdeki nüfus yoğunluğu, iç ve dış göç hareketleri sorgulanmadan benimsenmesi popülist bir çözüm önerisi hâline gelmesine yol açmaktadır. Benzer şekilde sosyal konut da bu araştırma kapsamında incelenen bütün beyannamelerde konut sorununun çözümü olarak işaret edilen bir uygulamadır. Günümüz Türkiye'sinde sosyal konutun TOKİ aracılığıyla sağlanan, kent çeperinde tek tip toplu konut olarak inşa edilen projelerden ibaret olduğu düşünüldüğünde dar gelirlilerin konut ihtiyacının karşılanmasına referans verilerek kullanılan sosyal konut kavramı yetersiz kalmakta ve yeni bir tanıma ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Konut hem afet yönetimi programları hem de kentsel dönüşüm çalışmaları ile ilişkili olarak beyannamelerde öne çıkan bir başlıktır. Yeşil Sol Parti ve TİP, barınmanın Anayasa'da temel haklar çatısı altına tanımlanacağını vadedmekte, TİP barınma hakkını "elverişli konutlara erişim hakkı" şeklinde genişletmektedir. "Konut hakkı" Anayasa'da yer almakta, 57. Madde'de "Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetken bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler" şeklinde ifade edilmektedir. Ancak bu tanım pek

çok açıdan yetersiz kalmakta ve barınma hakkı ihlallerinin önüne geçememektedir. Konut hakkının dokunulmaz bir hak olacağının vadedilmesi -konut hakkının yeniden tanımlanması şartıyla- umut verici bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Konut sorununun çözümünde sosyal konut inşa edilmesi beyannamelerde yer alan ortak bir vaat olarak öne çıkmaktadır. Sosyal konut üretimine ağırlık verileceği ifade edilirken sosyal konut üretiminin yoksulların konut ihtiyacını çözmeye yönelik olacağı anlaşılmaktadır. Her ne kadar Millet İttifakı Ortak Politikalar Metni'nde dezavantajlı grupların önceleneceği ifade edilse de bu grupların konuta erişimde karşılaştığı adaletsizliklerin çözümüne yönelik bir vaat bulunmamaktadır. Konut sorununa yönelik önerilerin çoğunlukla ev sahipliği üzerine temellendiği görülmekte, TİP ve Millet İttifakı kiralık sosyal konut modelini öne sürse de bu öneri mevcut durumda kiracıların piyasada nasıl gözetileceği sorusunun cevabını vermemektedir. Konut üretiminde AK Parti ve Yeniden Refah Partisi TOKİ'nin rolüne ve önemine dikkat çekerken TİP, TOKİ'yi lağvederek yönetiminde yerel yönetimler, muhtarlar, konut kooperatif birlikleri, kiracı birlikleriyle ilgili odalar ve sendikalardan temsilcilerin de yer aldığı yeni bir sosyal konut idaresini kuracağını belirtmektedir. Tek elden, tepeden kararlarla konut üretimi yerine tabandan temsilin önemsendiğini gösteren bu vaat, yeni kurulacak yapının nasıl işleyeceğine ve hangi sorunlara çözüm olacağına işaret etmemektedir.

Beyannamelerde TİP'in önerdiği gibi kurumsal düzenlemeler ve yasal-yönetimsel değişiklikler dikkat çekmektedir. Örneğin Yeşil Sol Parti ve Millet İttifakı, beyannamelerinde "kent suçu" kavramına yer vermekte ve bu suçu tanımlayıp mevzuata ekleyeceklerini belirtmektedir. Kent mücadelelerinde sıkça başvurulan bir kavram olan kent suçları veya kente karşı işlenen suç, imar yolsuzluklarıyla belli bir sermaye grubunun rant elde etmesini sağlayacak şekilde kamusal alan üzerinde inşa edilen Süzer Plaza (Gökkafes) gibi projeler için kullanılabilirken aynı zamanda çarpık kentleşmenin unsuru olarak değerlendirilen gecekondu için de kullanılabilir. Bu bağlamda suçun kapsamının, failin ve mağdurun nasıl tanımlanacağı önem kazanmaktadır.

Beyannamelerde incelenen bir başka husus ise kent hakkı engellenen toplumsal grupların politikalarda gözetilip gözetilmediği, beyannamelerde sloganlaşan "kapsayıcı ve erişilebilir şehirler" söyleminin hayata geçirilmesi için nasıl uygulamalar önerildiğini görmektir. AK Parti, Yeniden Refah, Millet İttifakı ve İYİ Parti beyannamelerinde dezavantajlı gruplar olarak vurgulanan gruplar kadınlar, engelliler, çocuklar,

yaşlılar ve gençlerdir. LGBTİ+'lar ve göçmenler/sığınmacılar Yeşil Sol Parti ve TİP'in beyannamelerinde yer almaktadır. AK Parti, Yeniden Refah ve Millet İttifakı beyannamelerinde ise LGBTİ+ kelimesi bile geçirilmemekte, cinsiyet eşitsizliği kadınların sorunları olarak ele alınmaktadır. İYİ Parti ise beyannamesinde cinsel yönelime dayalı ayrımcılığa karşı duracaklarını açık bir şekilde ifade etmiştir. AK Parti, Millet İttifakı, İYİ Parti ve Yeniden Refah beyannamelerinde göçmenler/ sığınmacılar/ mülteciler göç ve güvenlik politikaları kapsamında ele alınmaktadır. Bu bağlamda İYİ Parti'nin "sığınmacıların ve kaçak göçmenlerin" tüm kamusal mekânlarda "toplumun huzurunu bozacak şekilde davranmasının" önüne geçmeyi vadetmesi, göçmenlere yönelik dışlayıcı tutuma örnek olmakla birlikte herkesin erişim hakkı olması gereken kamusal mekânların kullanımının güvenlik gerekçesiyle nasıl kontrol edilebileceğini de göstermektedir.

Genel olarak beyannamelerde kadınların, engellilerin, gençlerin, çocukların, yaşlıların haklarına ve kentlerin sosyal kapsayıcılığının artırılmasına vurgu yapılmakta, ayrımcılığın önüne geçileceği ifade edilmekte ancak kentlerin ve kent yaşamının nasıl herkes için erişilebilir hâle getirilebileceğine, hizmetlere erişimde ayrımcılığın nasıl önlenebileceğine, politikalarda dezavantajlı grupların nasıl öncelenebileceğine dair somut önerilere rastlanmamaktadır. En somut öneriler "engelliler" başlığı altında fiziksel erişilebilirliğin sağlanması konusunda öne çıkmakta, bu bağlamda Millet İttifakı'nın erişilebilirlik çalışmalarında evrensel tasarım ilkelerinin gözetileceğini ifade etmesi erişilebilirliğin daha kapsayıcı bir çerçeveden ele alınacağına dair umut vadetmektedir. Beyannamelerde kentlerin kapsayıcılığı insan türüne odaklanmakta, hayvan hakları bağlamında kentte birlikte yaşamı öne çıkaran somut politika önerilerine beyannamelerde rastlanmamaktadır. Barınakların koşullarının iyileştirilmesi gibi daha çok hayvanların ve insanların yaşam alanlarını birbirinden ayıran öneriler öne çıkmaktadır.

Vaatler arasında yerel yönetimlerde katılımcı demokrasiye vurgu öne çıkmakta, yerel yönetimlerde şeffaflık ve katılımın önemine dikkat çekilmektedir. AK Parti ve Millet İttifakı, kararlara halkın doğrudan katılımını sağlamak üzere oylama yöntemini önermektedir. Oylama yönteminin hangi kararların alınması için kullanılacağına beyannamelerde yer verilmemiştir ve bu belirsizlik, Kanal İstanbul gibi ilkesel ve bilimsel olarak karşı çıkılan projelerin inşa edilebileceği tehlikesini de beraberinde getirmektedir.

Çevre politikalarına yer verilen vaatler “kalkınma” politikaları, enerji ve maden gibi başlıklar ile yan yana geldiğinde partilerin tutarlı bir politika sergilemekte zorlandığı görülmektedir. Parti politikalarının ekolojiyi merkeze almayan bir yaklaşımla yapılandırılması çevre meselesinin diğer toplumsal meselelerin dışında konumlanmasına neden olmuştur. Partiler çevre meselesini adaletin, ekonominin, yoksulluğun bir parçası olarak görmemektedir. Bu yaklaşım kendini en çok AK Parti’nin seçim beyannamesinde göstermektedir. Kalkınma politikalarını “Yeşil Büyüme” üzerine kurduğunu ifade eden partinin beyannamesinde “doğa” kullanım değeri ile öne çıkmakta, ancak yeterli nitelikte kullanıldığında değer kazanmaktadır. “Yeşil Büyüme” AK Parti’nin 2018 Seçim Beyannamesi’nde de yer verdiği bir ifadedir.⁴⁶ Bu büyümenin maliyeti çevre ihtilafları ile gelen yerinden edilmeler, maden kazaları, iklim krizine bağlı afetlere karşı kırılabilirlik, yüksek kirleticilere maruziyet gibi ekolojik-toplumsal sorunlardır. AK Parti Seçim Beyannamesi’nde toplumsal itirazlara ve çevre ihtilaflarına neden olan sorunların çözümüne ilişkin politikalara yer verilmemiştir.

Millet İttifakı kalkınma yaklaşımını sürdürülebilir çevre yaklaşımı etrafında şekillendirdiği “Yeni Nesil Kalkınma” ile ifade etmektedir. “Yeni Nesil Kalkınma” AK Parti’de olduğu gibi büyümeyi merkeze alan politikaları içinde barındırmaktadır. Kalkınma yaklaşımını gelecek nesillerin ekosistem hakkını güvence altına alma, çevre kanunu, sıkı denetim, yenilenebilir enerji politikaları ve iklim adaleti tartışmalarıyla çerçevelemeye, sınırlarını belirlemeye çalışıyor.

Yeşil Sol Parti ve TİP ise sınırsız büyümeyi merkezine alan bir kalkınma yaklaşımının aksine sürdürülebilir yaşamı tesis etmeye yönelik tutumu en net şekilde politikalarına yansıtan iki partidir. AK Parti, Millet İttifakı, DEVA ve İYİ Parti’nin aksine bu iki parti sürdürülebilir yaşam politikalarının bir bileşenini oluşturan ekonomiyi “ekolojik ekonomi” bağlamında ele almaktadır. Her iki parti de doğanın sermaye birikiminin aracı olarak kullanılmadığı, yurttaşların ihtiyaçlarının ekoloji odaklı ekonomi politikaları ile sağlandığı bir kalkınma modelini önermektedir. Bu noktada iki partinin seçim beyannamelerine ilişkin eleştiri politikaların somut vaatlerle desteklenmemesidir.

Beyannamelerde çevre politikaları kapsamında en öne çıkan başlık iklim krizidir. Tüm partiler beyannamelerinde iklim politikalarına geniş bir şekilde yer vermiştir. Paris İklim Anlaşması’nın kabulü, Avrupa Birliği Yeşil Müktesebatı’nın yayınlanmış olması, ulusal düzeyde iklim STK’larının uzun yıllardır yürüttüğü mücadele bu süreçte

etkili olmuştur. AK Parti Seçim Beyannamesi'nde iklim politikalarına ağırlıkla “uyum/ adaptasyon” üzerinden yaklaşmakta ve meseleyi bir altyapı meselesi olarak ele almaktadır. Parti, her ne kadar 2053 Net Sıfır Emisyon Hedefi'ne vurgu yapsa da başta termik santrallerin ve kömür üretiminin devamına ilişkin vaatleri olmak üzere enerji ve maden politikaları iklim politikaları ile tutarsızlık oluşturmaktadır. AK Parti kömür çıkarılmasına ilişkin politikasını nasıl planlayacağına ilişkin bir vaat sunmamaktadır. Saadet, DP ve Gelecek Partisi seçim beyannamelerinde kömür politikalarında devamlılığa işaret etmekte, iklim meselesini Türkiye'nin değil dünyanın çözmesi gereken bir sorun olarak vurgulamaktadır. Bu bağlamda iklim krizi ile mücadelede Türkiye'ye verilen rol daha dışsaldır.

Millet İttifakı, İYİ Parti, DEVA, Yeşil Sol Parti ve TİP kömürlü termik santrallerin kapatılması yönünde tutumlarını açıkça ortaya koymakta, kömürden çıkışın toplumsal maliyetini tüm paydaşlarla müzakere ederek yönetmeyi önermektedir. Bu anlamda partilerin iklim politikalarında tüm paydaşları öngörmeye çalışan katılımcı bir tutum sergilediği söylenebilir. Özellikle Millet İttifakı'nın iklim değişikliğiyle mücadeleyi yoksulları, kadınları, gençleri ve tüm dezavantajlı kesimleri koruyacak şekilde adil dönüşüm ilkesi çerçevesinde yürütmeye yönelik vaadi çevre adaletinin seçim beyannamesinde temsiliyeti bakımından önemlidir. Bununla birlikte enerji ve madenler başlıkları altında yer alan “gazlaştırma teknolojileriyle yerli kömürün ekonomiye kazandırılmak” istenmesi tıpkı AK Parti gibi Millet İttifakı'nın iklim politikalarındaki tutarsızlığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda ittifakı oluşturan partilerin parti politikaları yakından incelendiğinde yerli kömürün ekonomiye kazandırılması politikalarının İYİ Parti, Saadet ve DP'nin enerji politikaları üzerinden mutabakat metnine dahil olduğu, CHP ve DEVA'nın kömürlü santrallerden çıkışı vadeden ve bunu takvimini belirleyerek düzenleyen partiler olduğu görülmektedir.

AK Parti ve Millet İttifakı, beyannamelerinde, paydaşlar tarafından sıklıkla eleştirilen kamu mülkiyetinde olan elektrik üretim tesislerinin çok büyük oranda, dağıtım tesislerinin ise tamamen özel sektöre devrinden kaynaklanan yüksek maliyetli elektrik üretimi, arz-talep dengesinin yönetimine ilişkin sorunlara karşı özelleştirmeleri doğrudan hedef alan ya da dizginlemeye yönelik bir çaba sergilememektedir. Bu bağlamda Yeşil Sol Parti ve TİP enerji üretimini kamusallaştırmayı vadeden iki partidir. Son olarak Yeşil Sol Parti ve TİP dışındaki tüm partiler nükleer enerjiye destek vermektedir.

Maden politikalarında AK Parti çevre ihtilaflarının önüne geçilmesine yönelik somut bir politika sunmamakta, aksine, tartışmalara neden olan kömür madenciliğini ve siyanürlü madencilik faaliyetlerini kapasite artırarak devam ettireceğini beyan etmektedir. Millet İttifakı'nın, DEVA, Yeşil Sol Parti ve TİP'in doğaya ve insan sağlığına zarar veren madencilik faaliyetlerinin yasaklanmasına ilişkin tutumu, madencilığe karşı mücadele eden STK'ların taleplerinin kısmen de olsa beyannamelere yansıtılması adına oldukça önemlidir. Siyanürlü madencilik faaliyetlerinin yasaklanmasına ilişkin açık tutum sergilenmesi de dikkate değerdir.

“Doğa hakkı” politikaları açısından 2023 seçim beyannameleri önemli bir kırılmaya tanıklık etmektedir. Millet İttifakı, esasen önce 2019 yılında Doğa Hakları Manifestosu'nu kamuoyuyla paylaşan CHP'nin, ardından İYİ Parti'nin doğa/ekosistem hakkını anayasal bir hak olarak tanınmasına yönelik vaadi ile ilk kez ekosistem hakkı beyannamelerde bir vaat olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde çevre davalarının kamu davası olarak ele alınması, harçlardan muaf tutulması, yürütmeyi durdurma ve iptal kararlarını uygulamayan kamu görevlilerine verilen cezaları artırmayı, Çevre İhtisas Mahkemeleri'nin kurulması Türkiye çevre mücadelesinin seçim beyannamelerine yansıyan başarısı olarak değerlendirilebilir. Yeşil Sol Parti'nin ve TİP'in beyannamelerinde doğrudan bir vaat olarak yer bulmasa bile doğanın bir hak öznesi olarak ifade edilmesi güçlü ekolojik yaklaşımın göstergesidir.

Doğal varlıklara yönelik vaatlerin hemen hemen tüm partilerde oldukça soyut ve bütünlüksüz olduğu görülmektedir. Bu bağlamda AK Parti kalkınma stratejilere paralel olarak doğal varlıkları kullanım değerleri ile öne çıkaran politika vaatlerine ağırlık verirken, Millet İttifakı ormanların ormancılık dışı alanlara tahsisine ilişkin sektörel düzenlemeleri içeren Orman Kanunu'ndaki Ek. 16. Madde'nin kaldırılmasını taahhüt ederek ormanların korunması için önemli bir mevzuat düzenlemesi yapacağını belirtmektedir. Ek. 16. Madde'nin seçim beyannamelerinde sorun olarak işaret edilmesi partilerin orman politikalarındaki önemli bir sorunu gördüğünü işaret etmektedir.

Partilerden yalnızca İYİ Parti ve DEVA korunan alanların oransal olarak genişletilmesine yönelik vaatlerde bulunmuştur. Bu anlamda diğer partilerin bu önemli sorunu göz ardı ettiği görülmektedir. Yeşil Sol Parti, TİP ve Millet İttifakı başta olmak üzere partilerin suyun demokratik bir hak olarak tanınmaya yönelik vaatleri de suyun yaşam hakkı olarak tanınması bakımından önemlidir.

Sonnotlar

1- TBMM (2022). Cumhuriyet Dönemi Partiler Seçimler Beyannameleri (1923-1980), www.tbmm.gov.tr/yayinlar/2022/Cumhuriyet_donemi_partiler_secimler_beyannameler.pdf

2- Gül, D. (2022, 18 Mart). Seçim Kanunu Teklifi hangi düzenlemelerle öne çıkıyor, siyasi partilerin yol haritası ne olacak?, *EuroNews*, tr.euronews.com/2022/03/18/secim-kanunu-teklifi-hangi-duzenlemelerle-orne-c-k-yor-siyasi-partilerin-yol-haritas-ne-ola; Resmi Gazete (2022, 6 Nisan). Milletvekili Seçimi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 3- Yılmaz, D. (2022, 13 Eylül). Türkiye'de Seçim Kanunlarında Yapılan Değişikliklerin Etkileri, tr.boell.org/tr/2022/09/13/turkiyede-secim-kanunlarinda-yapilan-degisikliklerin-etkileri

4- Çakır, R. "Yarın seçim olursa..." Mehmet Ali Çalışkan ve Ulaş Tol ile söyleşi. *Medyascope*, www.youtube.com/live/qmchnhAOuoo?feature=share

5- STGM (2020). 24 Haziran 2018 Seçim Beyannameleri Kadınlar, Engelliler ve Göçmenler, www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-09/24-haziran-2018-secim-beyannameleri-kadinlar-engelliler-ve-gocmenler.pdf

6- CNN Türk (2023, 12 Nisan). Cumhurbaşkanı Erdoğan: "İmar affı affedilmeyecek suç kapsamında yerini alacak", www.youtube.com/watch?v=OLHbd8yGDn8

7- Tercan, B. (2018). 1948'den Bugüne İmar Afı, *Mimarlık Dergisi*, www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=417&RecID=4520

8- Hürtaş, S. (2023, 10 Şubat). Felaket göze göre geldi: Hatay Valiliği 2021'de 7.7'lik Maraz depremi senaryosu hazırlamış!, *Evrensel*, www.evrensel.net/haber/481724/felaket-goz-gore-gore-geldi-hatay-valiligi-2021de-7-7lik-maras-depremi-senaryosu-hazirlamis

9- Mekanda Adalet Derneği (2021), İstanbul'da Kentleşme Dönüşümü ve İyilik Hâli, mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2020/09/MADrapor_01_erisilebilir.pdf

10- Tuncer, G. (2023, 14 Nisan). AK Parti'nin seçim vaatlerinde 5 yıl önce, 5 yıl sonra: 2023'e hedeflenen pek çok proje, 2028'e kaydırıldı, *Independent Türkiye*, www.indyturk.com/node/624336/ekonomi%CC%87/ak-partinin-se%CC%87im-vaatlerinde-5-y%C4%B1-%C3%B6nce-5-y%C4%B1-sonra-2023e-hedeflenen-pek-%C3%A7ok

11- TOKİ, Arsa Üretimi, a.toki.gov.tr/arsa-uretimi

12- Güleç, S. (2019, 10 Kasım). Şehir hastaneleri: 'Yalanlar ve Gerçekler', *Gazete Duvar*, www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/11/10/sehir-hastaneleri-yalanlar-ve-gercekler

13- TMMOB Şehir Plancıları Odası (2020, 18 Haziran). İnşaat Yapmanın Yeşil Yolu: Millet Bahçeleri, www.spo.org.tr/dataplay.php?sube=0&tip=3&kod=10173

14- Uluşahin, A. (2023, 4 Şubat). "Türkiye'de her kentten bir müzeye ihtiyacı yok", kulturmeclesi.com/turkiyede-her-kentin-bir-muzeye-ihciyaciyok/

15- Uyduranoglu, A. (2022, 28 Şubat). 2022 İklim Şurası, Emisyon Ticaret Sistemi ve Adil Geçiş, *Yeşil Gazete*, yesilgazete.org/2022-iklim-surasi-emisyon-ticaret-sistemi-ve-adil-gecis/

16- Karabağ, G. (2023, 23 Mart). Nasıl Bir Dünya? Nasıl Bir Türkiye? (128): Afetler, iklim krizi, seçim süreci, *Medyascope*, medyascope.tv/2023/03/23/nasil-bir-dunya-nasil-bir-turkiye-128-afetler-iklim-krizi-secim-sureci/

17- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2022).

Türkiye Ulusal Enerji Planı, enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/TUC%3BCrkiye_Ulusal_Enerji_Plan%C4%B1.pdf

18- Karabağ, G., A.g.y.

19- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, "9.3 Korunan Alanlar", Çevresel Göstergeler, çevreselgostergeler.csb.gov.tr/korunan-alanlar-i-85778#_edn1

20- Erdönmez, C. (2020, 18 Nisan). Korunamayan

korunan alanlar -1, *Yeşil Gazete*, yesilgazete.org/korunamayan-korunan-alanlar-1/

21- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü (2022, 13 Mart). Ulusal Havza Rehabilitasyon Stratejisi-UHRS 2023-2033 Nihai Taslak, www.gonder.org.tr/wp-content/uploads/2022/04/13.03.-2022-UHRS-Clear.pdf

22- Temiz Hava Hakkı Platformu (2023, 23 Mart). Kara Rapor 2022 Hava Kirliliği ve Sağlık Etkileri, www.temizhavahakkı.org/wp-content/uploads/2023/03/Kara-Rapor_v6.pdf

23- Evrensel (2023, 11 Şubat). Maden Mühendisleri Odası deprem raporu: AFAD hem yetersiz kaldı hem de çalışmaları geciktirdi, www.evrensel.net/haber/481863/maden-muhendisleri-odasi-deprem-raporu-afad-hem-yetersiz-kaldi-hem-de-calismalari-geciktirdi

24- Sabuncu, M. (2023, 19 Mart). Millet İttifakı mutabakat metnini deprem sonrası revize ediyor, T24, t24.com.tr/yazarlar/murat-sabuncu/millet-ittifaki-mutabakat-metnini-deprem-sonrasi-revize-ediyor-100-milyar-dolarlik-yeni-kaynak-ihciyaci-icin-basta-imar-ranti-yeni-vergi-hedefleri-var,39225

25- *Gazete Duvar* (2019, 26 Aralık). CHP'li Özel: Kanal İstanbul için referandum yaparız, www.gazeteduvar.com.tr/politika/2019/12/26/chpl-ozel-kanal-istanbul-icin-referandum-yapariz

26- Kiriş, E. (2020, 11 Ocak). Son Sözümlüz: Ya Kanal, Ya İstanbul, *Politeknik.org*, politteknik.org.tr/son-sozumuz-ya-kanal-ya-istanbul-ersin-kiris/

27- TMMOB (2012, 15 Ekim). TMMOB Şehir Plancıları Odası Büyükşehir Belediyesi Kanunu Değişikliği Değerlendirme Raporu, www.tmmob.org.tr/icerik/spo-buyuksehir-belediyesi-kanunu-degisikligi-dergelen-dirme-raporu

28- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası (2021, 27 Nisan). "Kırsal Mahalle Aldatmacası" TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi Basın Açıklaması, www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=34908&tipi=3&sube=3

29- Batmaz, A. (2023, 2 Şubat). Hayvan hakları savunucuları: Mutabakat metni önemli ama yetersiz, *Gazete Duvar*, www.gazeteduvar.com.tr/hayvan-haklari-savunuculari-mutabakat-metni-onemli-ama-yetersiz-haber-1601134

30- Akdemir, Ö. (2023, 31 Ocak). "Mutabakat metninde ormanlığın en büyük sorunları es geçilmiş", *Evrensel*, www.evrensel.net/haber/480789/mutabakat-metninde-ormanciligin-en-buyuk-sorunlari-es-gecilmis

31- Künar, A. (2002). DON KİŞİOT'LAR AKKUYU'YA KARŞI; anti-nükleer hikayeler, www.emo.org.tr/ekler/6a-f29eb863df44_ek.pdf; Bayar, M. (2021, 7 Mayıs). Yeni dünya düzeninde nükleere yer yok: Yeşil enerjiye geç kalan sistemden de dışlanacak, *Yeşil Gazete*, yesilgazete.org/yeni-dunya-duzeninde-nukleere-yer-yok-yesil-enerjiye-gec-kalan-sistemden-de-dislanacak/

32- Aykul, Ö. (2021, 14 Ekim). Dördüncü Kuşak Haklar

- ya da Sürdürülebilir Yaşam Hakları, *EKOİQ*, www.ekoIQ.com/do%CC%88rdu%CC%88ncu%CC%88-kus%CC%A-7ak-haklar-ya-da-su%CC%88rdu%CC%88ru%CC%88le-bilir-yas%CC%A7am-haklari/
- 33- Kanal İstanbul projesi hakkındaki tartışmalar için bkz. Mekanda Adalet Derneği (2021). Kanal İstanbul: Bir Yıkımın İnşası, mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2021/12/MAD_kanalistanbul_biriyikimininsasi.pdf
- 34- Akdemir, Ö., A.g.y.
- 35- Erdönmez, C., A.g.y.
- 36- Akdemir, Ö., A.g.y.
- 37- Erdönmez, C., A.g.y.
- 38- WWF (2021, 21 Mayıs). Korumazsak Kaybederiz, www.wwf.org.tr/?10900/Korumazsak-kaybederiz
- 39- İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Avrupa Kentsel Şartı, www.migm.gov.tr/kurumlar/migm.gov.tr/AVRUPA-KONSEYI/KentSart-1.pdf
- 40- HDP (2021, Mart). HDP Engellilik Manifestosu, drive.google.com/file/d/1NQgWwtdsNf-9MNwgTIUyj-CU7blWdP8SU/view
- 41- Akdemir, Ö. (2021, 25 Eylül). Çevreye ve doğaya yönelik ağır zararlar ekokırım suçu sayılacak, *Evrensel*, www.evrensel.net/haber/443490/cevreye-ve-dogaya-yonelik-agir-zararlar-ekokirim-sucu-sayilacak
- 42- Bayhan, B. (2022). Toplumsal Adalet Talebinin Bir Ekseni Olarak Konut Hakkı, *İnsan Hakları Okulu Blog*, blog.insanhaklariokulu.org/toplumsal-adalet-talebinin-bir-ekseni-olarak-konut-hakki/
- 43- Kalkandelen, Z. (2023, 3 Şubat). Millet İttifakı'nın hayvan hakları politikası, *Cumhuriyet*, www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/zulal-kalkandelen/millet-ittifakinin-hayvan-haklari-politikasi-2027767
- 44- Adal, H. (2023, 17 Nisan). Erdoğan'ın 2018 seçim beyannamesi: Vaatler ve gerçekler, *Bianet*, bianet.org/bianet/siyaset/277395-erdogan-in-2018-secim-beyannamesi-vaatler-ve-gercekler
- 45- Tuncer, G. (2023, 14 Nisan). AK Parti'nin seçim vaatlerinde 5 yıl önce, 5 yıl sonra: 2023'e hedeflenen pek çok proje, 2028'e kaydırıldı, *Independent Türkçe*, www.indytrk.com/node/624336/ekonomi%CC%87/ak-partinin-se%CC%A7im-vaatlerinde-5-y%C4%B1l-%C3%B6nce-5-y%C4%B1l-sonra-2023e-hedeflenen-pek-%C3%A7ok
- 46- AK Parti 2018 Seçim Beyannamesi, www.akparti.org.tr/media/271931/secim-beyannamesi-2018.pdf

